

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Barbora Šenková

**Charakteristika krajiny v okolí Vyškova a její
využití pro výuku**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Blanka Loučková, Ph.D.

Olomouc 2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora ŠENKOVÁ**
Osobní číslo: **R08302**
Studijní program: **B1501 Biologie**
Studijní obory: **Geografie**
Biologie
Název tématu: **Charakteristika krajiny v okolí Vyškova a její využití pro výuku**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce bude podat charakteristiku krajiny v okolí Vyškova na základě literární rešerše a navrhnout možnost, jak získané poznatky aplikovat v pedagogické praxi. Autorka provede charakteristiku místní krajiny (primární, sekundární, terciární struktura) a navrhne možnosti začlenění těchto poznatků do vyučování formou exkurze nebo projektové výuky.

Předběžná struktura práce

1. Úvod, vymezení území
2. Cíle práce, použitá metodika
3. Struktura krajiny (rešerše)
 - 3.1. Primární
 - 3.2. Sekundární
 - 3.3. Terciární
4. Využití v pedagogické praxi
5. Závěr

Summary

Použitá literatura

Přílohy

Rozsah práce: 5000?7000 slov (mimo summary, seznamu literatury, příloh)

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Charakteristika oblasti:

MACKOVČIN P. a kol (2007): Chráněná území ČR, IX., Brněnsko. AOPK ČR a EkoCentrum Brno, Praha. 932 ss, ISBN: 978-80-86064-66-6.

DEMEK, J., MACKOVČIN, P. a kol.: Zeměpisný lexikon ČR: hory a nížiny. AOPK ČR, Brno, 2006, 580 s.

VLČEK, V. a kol.: Zeměpisný lexikon ČSR ? Vodní toky a nádrže. Academia, Praha, 1984, 315 s.

Struktura krajiny:

DEMEK, J. (1999) Úvod do krajinné ekologie. Olomouc: Vydavatelství UP.

FORMAN, R. T. T., GODRON, M. (1993) Krajinná ekologie. Praha: Academia.

LIPSKÝ, Z. (1998) Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů. Praha: Karolinum.

LÖW J., MÍCHAL I. (2003): Krajinný ráz, Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy, 551 s.

MÍCHAL, I. (1994): Ekologická stabilita. Veronika a MŽP, Brno, 276 s.

www stránky:

Stránky města Vyškov <http://www.vyskov-mesto.cz/>

Portál veřejné správy <http://geoportalceenia.cz>

Učebnice krajinné ekologie online

<http://www.uake.cz/frvs1269/index.html>

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Blanka Loučková, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **18. května 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 18. května 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím osobně získaných materiálů a za pomoci uvedené literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Palackého univerzitě v Olomouci v knihovně Přírodovědecké fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci dne 29. 4. 2011

podpis:

Poděkování:

Děkuji za cenné rady Mgr. Blance Loučkové Ph.D., připomínky a doporučení, které mi poskytla v průběhu přípravy a psaní mé bakalářské práce.

1	ÚVOD A VYMEZENÍ ÚZEMÍ	7
2	CÍLE PRÁCE A VYUŽITÁ METODIKA	8
2.1	Cíle práce	8
2.2	Využitá metodika	8
2.2.1	Rešerše literatury	8
3	STRUKTURA KRAJINY	10
3.1	Primární struktura krajiny	13
3.1.1	Komplex geologický podklad	13
3.1.2	Komplex reliéf	16
3.2	Sekundární struktura krajiny	20
3.2.1	Biotický obsah	20
3.2.2	Land cover	22
3.2.3	Land use	28
3.3	Terciární struktura krajiny	30
3.3.1	Chráněná území okresu Vyškov	30
3.3.2	Historické památky ve městě Vyškov	39
4	VYUŽITÍ V PEDAGOGICKÉ PRAXI	42
4.1	Terénní cvičení zaměřené na biogeografickou složku krajiny	42
4.1.1	Základní informace	42
4.1.2	Charakteristika a popis trasy	42
4.2	Terénní cvičení zaměřené na socioekonomickou sféru krajiny	49
4.2.1	Základní informace	49
4.2.2	Charakteristika a popis trasy	49
5	ZÁVĚR	54
	SUMMARY	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM PŘÍLOH	59

1 Úvod a vymezení území

Téma bakalářské práce Charakteristika krajiny v okolí Vyškova a její využití pro výuku jsem si vybrala proto, že okres Vyškov je místem mého bydliště a chtěla jsem se dozvědět o něm více zajímavostí.

Okres Vyškov se nachází v oblasti střední Moravy v Jihomoravském kraji a sousedí se šesti okresy, a to okres Prostějov, Kroměříž, Brno – venkov, Blansko, Břeclav a Hodonín. Na území okresu Vyškov se nacházejí tři obce s rozšířenou působností. Jedná se o obec Vyškov, Slavkov u Brna a Bučovice. Celková výměra území je 87 605 ha, na kterých se nachází 80 obcí a 118 částí obcí.

Území okresu Vyškov se nachází na rozhraní dvou geologických systémů, hercynského a karpatského, mezi nimiž probíhá území Vyškovské brány, což podmiňuje pestrost zdejších přírodních podmínek. Celá oblast je známá zemědělsko-průmyslovým charakterem.

Obr. 1: Mapa vymezení okresu Vyškov. Zdroj: geoportal.gov.cz

2 Cíle práce a využitá metodika

2.1 Cíle práce

Cílem bakalářské práce je popis krajiny v okrese Vyškov z hlediska primární, sekundární a terciární struktury na základě studia literatury a terénního průzkumu. Dílčím cílem práce je využití získaných informací a poznatků v pedagogické praxi formou exkurzí pro studenty gymnázia. Součástí práce jsou přílohy obsahující pracovní listy s úkoly a fotodokumentace ilustračního charakteru.

2.2 Využitá metodika

Metody, které jsem použila v bakalářské práci, jsou především rešerše základní literatury a internetových zdrojů. Zabývají se obecnou charakteristikou struktury krajiny a popisem krajiny na Vyškovsku (viz. 2.2.1).

V praktické části práce, která se týká využití v pedagogické praxi, byly použity poznatky z terénního průzkumu. Ten probíhal v průběhu měsíce dubna. Jednotlivé navštívené lokality v rámci průzkumu byly zdokumentovány fotoaparátem Nikon D50. Jednotlivé zastávky exkurze č.1 (naučné tabule) jsem zaměřila pomocí GPS přístroje Garmin Oregon 300 a v rámci trasy jsem využila Cykloturistickou mapu Vyškovsko s měřítkem 1:76 000.

2.2.1 Rešerše literatury

Při popisu struktury krajiny jsem čerpala z knihy *Kajina ako geosystém* od autorů Miklós, Izakovičová (1997), kteří se zabývají polycentrickým popisem struktury krajiny, stejně jako já ve své práci. Dále jsem k popisu krajiny využila díla *Úvod do krajinné ekologie* (Demek, 1999), *Krajinná ekologie* (Forman, Gordon, 1993) a *Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů* (Lipský, 1998). Při obecném popisu jednotlivých struktur krajiny (primární, sekundární, terciární) jsem čerpala opět z knihy *Kajina ako geosystém* (Miklós, Izakovičová, 1997).

V primární struktuře jsem při popisu funkčního komplexu geologický podklad získala údaje, týkající se okresu Vyškov z odborných publikací *Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě* (1990) a *Chráněná území okresu Vyškov* (Kopřiva a kol., 1999). Tuto literaturu jsem použila i při popisu komplexu reliéf s tím, že dalším tematickým materiálem byly knihy *Zeměpisný lexikon ČR: hory a nížiny* (Demek, Mackovčín, 2006), *Vodstvo a podnebí v České republice* (Bartoš a kol., 2009), *Zeměpisný lexikon*

ČSR – *Vodní toky a nádrže* (Vlček a kol., 1984), *Klimatické oblasti Československa* (Quitt, 1971) a *Chráněná území ČR, IX., Brněnsko* (Mackovčín a kol., 2007).

Při charakteristice sekundární struktury z hlediska jejího biotického obsahu jsem použila zdroj *Biogeografické členění ČR* (Culek, 1996). Z hlediska její prostorové struktury, tedy land cover, byly použity informace z internetových zdrojů www.czso.cz, www.uhul.cz, www.vyskov-mesto.cz a www.info-vyskov.cz a dále publikace *Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě* (1990) a *Zeměpisný lexikon ČSR – Vodní toky a nádrže* (Vlček a kol., 1984).

Při popisu chráněných území v terciární struktuře, byly informace čerpány z internetových zdrojů www.vyskov-mesto.cz a drusop.nature.cz a dále byly doplněny informacemi z knihy *Chráněná území ČR, IX., Brněnsko* (Mackovčín a kol., 2007). Definice jednotlivých kategorií zvláště chráněných území byly převzaty přímo ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Hlavním podkladem pro popis historických památek města Vyškova byla kniha *Vyškovská zastavení: procházka městem slovem a obrazem* (Mikulka, Kotulán, 2003) a internetová stránka www.monumnet.npu.cz.

3 Struktura krajiny

Krajinu můžeme definovat jako „heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, který se v dané části povrchu v podobných formách opakuje“ (Forman, Gordon, 1993). Vývoj krajiny vzniká jako výsledek tří mechanismů, a to specifických dlouhodobých geomorfologických pochodů, forem osidlování krajiny jednotlivými organismy a místních krátkodobých disturbancí jednotlivých ekosystémů. Dle Formana, Gordona (1993) se krajinná ekologie soustřeďuje na charakteristické rysy, kterými jsou:

- a) struktura – vyjadřuje prostorové vztahy mezi zastoupenými ekosystémy či složkami. Jedná se o rozložení energie, látek a druhů organismů ve vztahu k velikosti, tvaru, počtu, druhu a prostorovému uspořádání ekosystémů. Tuto definici struktury krajiny využívá i Lipský (1998) ve své knize Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů.
- b) funkce – interakce mezi prostorovými složkami
- c) změna – přestavba struktury a funkce ekologické mozaiky v čase

Pro pochopení struktury krajiny je důležité si uvědomit prostorové rozdělení ekologických objektů, jako jsou např. živočichové, rostliny, biomasa a tepelná energie v rámci ekosystému, který se zase může lišit svou velikostí, tvarem nebo počtem (Forman, Gordon, 1993). Existují dvě krajinně ekologické školy, které se zabývají problematikou krajinné struktury a každá ji chápe odlišně. Jedná se o tyto školy:

- a) „anglosaská“ – upřednostňuje tzv. ekosystémový (biocentrický) přístup. U biocentrického přístupu se soustřeďujeme na ekologické vztahy, tj. na vztahy mezi fytoocenózou a zoocenózou a vztahy mezi nimi a abiotickými komponenty. Tímto přístupem se zabýval např. Forman, Gordon (1993), který rozděluje krajinou strukturu na krajinou matrix, enklávy neboli plošky a koridory.
- b) „středoevropská“ - upřednostňuje tzv. geosystémový (polycentrický) přístup. Při polycentrickém přístupu soustřeďujeme svou pozornost přibližně stejně na všechny složky a vztahy v geosystému. Studujeme ekologické vztahy mezi živými i neživými složkami krajiny, např. mezi půdou a klimatem. Geosystémovým přístupem se zabývá např. Miklós, Izakovičová (1997). Tento přístup rozděluje strukturu krajiny na primární, sekundární a terciární (www.uake.cz).

Dle geosystémového přístupu postupuji ve své bakalářské práci i já.

Podle Lipského (1998) lze strukturu krajiny rozlišit na jednotlivé krajinné složky nebo elementy. Ty se z prostorově funkčního hlediska dělí do tří kategorií:

- a) krajinná matrice (matrix) – plošně převládající a nejspojitější typ krajinné složky, která má dominantní roli ve fungování krajiny. Podle Formana, Gordona (1993) existují tři kritéria pro určování krajinné matrice:
 - relativní plocha (pokud jeden typ krajinné složky jasně převládá nad ostatními, lze jej prohlásit za matrix)
 - spojitost (matrice mají vyšší spojitost než ostatní složky)
 - vliv na dynamiku krajiny (matricí je takový typ složky, který nejvíce ovlivňuje dynamiku krajiny)
- b) krajinné enklávy neboli plošky – nelineární část povrchu, která se nápadně liší od okolí a je typická pro svou rozmanitost, např. v zemědělské krajině, je enklávou rybník, remíz nebo také vesnice
- c) krajinné koridory – vznikají podobným způsobem jako enklávy, ale mají spíše lineární tvar a specifickou funkci v krajině, např. bariérový účinek nebo propojení krajinných enkláv

Rozmístění těchto krajinných složek udává celkovou strukturu krajiny a může být buď pravidelné, ve shlcích, lineární nebo paralelní. Celkovou strukturu krajiny je také možné charakterizovat pojmy mikroheterogenita a makroheterogenita. „*Mikroheterogenita znamená, že soubor jednotlivých typů krajinných složek je podobný v celém sledovaném území*“ (např. mozaika živých plotů v jižní Anglii) a „*makroheterogenita znamená, že soubor krajinných složek se v jednotlivých částech krajiny markantně odlišuje*“ (např. horská krajina) (Lipský, 1998).

Demek (1999) ve své knize Úvod do krajinné ekologie uvádí, že „*Pojem struktura označuje podstatnou vlastnost všech jevů a spočívá v tom, že se skládají z částí, které se navzájem nacházejí v relativně stálých vazbách v prostoru a čase, a tak vytvářejí určitý vnitřní pořádek.*“ Ve své knize dále uvádí Českou technickou normu Krajiny (ČSN 83 7005), která říká, že struktura krajiny je „*souhrn, vztah a vzájemná vazba složek tvořících krajinu, jakož i prostorové rozmístění a vazba jejich komplexů nižšího taxonomického řádu.*“

Ve struktuře krajiny se nachází stabilní prvky a složky, které se mění pomalu a existují v krajině po stovky let, např. hornina, jezero nebo les a dále jsou to prvky a složky proměnné, které se mění v řádu hodin nebo dní, např. počasí (Demek, 1999).

Podle knihy Krajina ako geosystém (Miklós, Izakovičová, 1997) můžeme strukturu krajiny rozčlenit na tři substrukтуры:

- a) primární (původní) struktura krajiny - tvořena hlavně fyzicko-geografickými prvky
- b) sekundární (současná) struktura krajiny - tvořena prvky využití země (land-use) a materiálními výtvoři člověka, hlavně technickými objekty. Souhrnně tuto strukturu nazýváme „land cover“
- c) terciární struktura krajiny - tvořena vybranými prvky socioekonomických systémů, především socioekonomickými jevy

3.1 Primární struktura krajiny

Jedná se o soubor prvků krajiny, který tvoří původní a trvalý základ pro ostatní struktury. Její podstatu fungování, na rozdíl od struktury krajiny sekundární a terciární člověk zatím změnil nejméně (Miklós, Izakovičová, 1997).

Do primární struktury patří hlavně abiotické prvky geosystému. Jedná se o geologický podklad a substrát, půdu, reliéf, vodstvo, ovzduší a potenciální vegetaci (Miklós, Izakovičová, 1997). Potenciální vegetace se u nás již prakticky nevyskytuje, jedná se o vegetaci, která by se vytvořila za předpokladu vyloučení dalšího působení člověka (Neuhäuslová, 2001).

Z fyzického hlediska tvoří primární strukturu níže uvedené fáze, mezi nimiž vytváří reliéf fázové rozhraní:

- a) pevná fáze (geologický podklad a půdy)
- b) tekutá fáze (vodstvo)
- c) plynná fáze (ovzduší) (Miklós, Izakovičová, 1997)

Primární strukturu můžeme charakterizovat v několika funkčních komplexech, které jsou navzájem propojeny funkčními vztahy.

- a) komplex geologický podklad – substrát, podpovrchová voda, půda
- b) komplex reliéf – tvary, dynamika povrchu, členitost, poloha, povrchové vodstvo, klima
- c) komplex potenciální bioty (Miklós, Izakovičová, 1997)

V primární struktuře jsem se zaměřila na první dva komplexy.

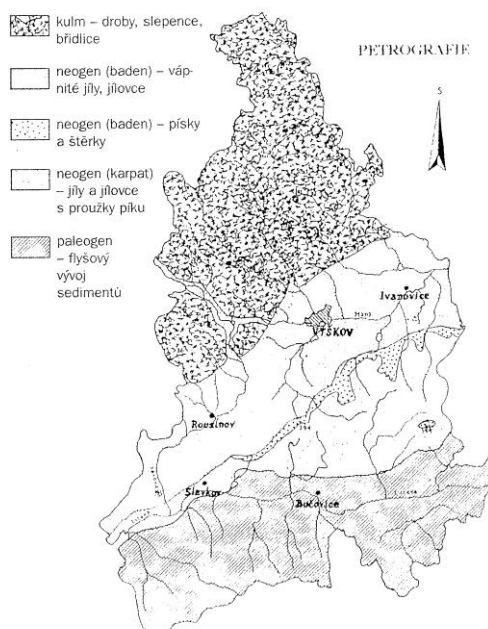
3.1.1 Komplex geologický podklad

- *geologický podklad a substrát*

Pod pojmem geologický podklad si můžeme představit celkové látkové složení a stavbu zemské kůry. Často ho klasifikujeme podle geologického období vzniku hornin a litologického charakteru hornin. Nejvýznamnější pro výzkum geologického podkladu je tenká nejsvrchnější část povrchu, kterou označujeme pojmem substrát. Ten se dělí na:

- a) sedimenty, pokryvy (spraše, písky, říční nánosy)
- b) eluvia, svahoviny, deluvia (zvětraliny pevných hornin a převrstvené zvětraliny) (Miklós, Izakovičová, 1997)

Okres Vyškov se rozkládá na geologicky významné hranici mezi českým masivem a karpatskou soustavou, která prochází Vyškovskou branou. Dle vyskytujících se hornin můžeme Vyškovsko rozdělit do několika oblastí. V severní a západní oblasti se nacházejí prvohorní horniny kulmu Dražanské vrchoviny. Střední část okresu tvoří mladotřetihorní usazeniny karpatské předhlubně. Na východě (Litenčická pahorkatina) se střídají sedimenty starších a mladších třetihor a jih oblasti (Ždánický les) zahrnuje hlavně usazeniny starších třetihor (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990). Dle knihy Chráněná území okresu Vyškov (Kopřiva a kol., 1999) se geologický podklad na daném území dělí podobně jako v literatuře Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě (1990). Z mapky uvedené v knize Chráněná území okresu Vyškov (Kopřiva a kol., 1999) (viz. obr. 2) můžeme vyčíst, že v severní části okresu Vyškov se nacházejí kulmské horniny, mezi něž patří břidlice, droby a slepence. Slepence se dále dělí na račické a lulečské. Střed, tedy karpatská předhlubeň, je vyplněn neogenními sedimenty, jako jsou vápnité jíly, jílovce, písky a štěrky. Na jihu jsou rozšířeny paleogenní sedimenty, jedná se hlavně o flyšový vývoj. Z kvartérních sedimentů se na území Vyškovska nacházejí hojně spraše, fluvialní sedimenty (Ivanovická říční terasa), sedimenty údolních niv (Haná, Rakovec) a svahové sutě.

Obr. 2: Mapa geologického podkladu okresu Vyškov. Zdroj: Kopřiva a kol., 1999

- ***podpovrchová voda***

Voda je v geosystému důležitá hlavně z hlediska přenosu materiálu, energie a informací. Analyzuje se hlavně voda podzemní a půdní. Podzemní voda tvoří tu část povrchové vody, jež zaplňuje vodonosné prostory v půdě a má úzký vztah k vodě povrchové (Miklós, Izakovičová, 1997).

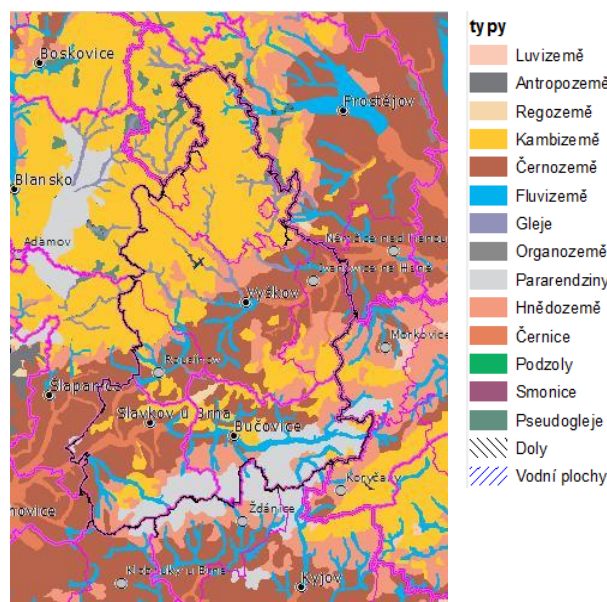
Ve vyškovském okrese jsou největší zdroje podzemní vody zastoupeny v neogenních uloženinách Vyškovské brány. Z hlediska využitelné vydatnosti se dělí na významné a ostatní drobné zdroje. Hlavní význam mají podzemní vody ve využití při zásobování obyvatelstva pitnou vodou. Důvodem je, že podzemní vody mají lepší vlastnosti než vody povrchové, u kterých je získání správné jakosti velmi náročné (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

- ***půda***

V knize Krajina ako geosystém (Miklós, Izakovičová, 1997) je půda brána jako trojrozměrný přírodní útvar, který vznikl přetvořením svrchní části zemské kůry, na niž působí organismy. Tyto pochody se dějí za přítomnosti vzduchu, vody a slunečního záření. Půdu charakterizujeme ve formě půdních typů a subtypů. Ty se popisují pomocí stavových veličin, jako jsou např. skelnatost, hloubka půdy, zrnitost, zamokření, konzistence aj. Dle knihy Chráněná území okresu Vyškov (Kopřiva a kol., 1999) dělíme půdní typy a subtypy takto:

- a) anhydromorfní
 - pararendzina typická
 - kambizemě
 - černozemě
 - hnědozemě
 - luvizemě
- b) semihydromorfní
 - pseudoglej primární
 - černice
- c) hydromorfní
 - fluvizemě
 - gleje

Ve vyšších nadmořských výškách se v okrese Vyškov vyskytují gleje. V oblastech s nižší nadmořskou výškou se vyskytují fluvizemě a černice. Konkrétně v Drahanské vrchovině se nacházejí kambizemě v doprovodu pseudoglejí. Ve Vyškovské bráně a Dyjsko-svrateckém úvalu jsou hlavně černozemě, naopak pro Litenčickou pahorkatinu a Ždánický les jsou typické hnědozemě a pararendziny (Kopřiva a kol., 1999).

Obr. 3: Mapa půdních typů v okrese Vyškov. Zdroj: geoportal.gov.cz

3.1.2 Komplex reliéf

- *tvary, dynamika povrchu, členitost, poloha*

Tvary a dynamika povrchu se dají vyjádřit pomocí těchto veličin (Miklós, Izakovičová, 1997):

- a) topické (vertikální) parametry reliéfu, např. absolutní a relativní výšky terénu, sklon reliéfu, orientace vůči světovým stranám
- b) chorické (horizontální) parametry reliéfu, např. délka spádové křivky, tvar a velikost elementárních gravitačních areálů
- c) topicko-chorické (vertikálně-horizontální) parametry reliéfu, např. topografická poloha morfotopů, relativní převýšení mikropodolí a deprese ploch

Členitost a polohu vyjadřujeme těmito stavovými veličinami:

- a) vertikální, horizontální a celková členitost reliéfu
- b) topografická a orografická poloha typů reliéfu (Miklós, Izakovičová, 1997)

Vyškovsko tvoří celková plocha 889 km², z toho jedna třetina je pokryta lesy a zbytek tvoří zemědělská půda, sídla, komunikace apod. (Kopřiva a kol., 1999). Vyškovsko se rozkládá na hranici provincií Česká vysočina, náležející k systému hercynskému a Západní Karpaty, kde se jedná o systém alpsko-himalajský. Nejvyšší body okresu jsou v Drahanské vrchovině u Drahan (650 m n. m.) a Kojál u Krásenska (600 m n. m.). Nejnižší bod leží poblíž Šaratic (192 m n. m.) (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

Geomorfologicky náleží město k pěti celkům - Drahanská vrchovina, Vyškovská brána, Litenčická pahorkatina, vrchovina Ždánického lesa a část Dyjskosvrteckého úvalu (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

Drahanská vrchovina

Drahanská vrchovina je členitá vrchovina oválného půdorysu, jejíž celková plocha činí 1 178,68 km². Dnešní klenbovitý tvar získala neotektonickými zdvihy a nachází se zde také mírně zvlněný georeliéf planin, který je pozůstatkem z období před svrchní křídou (Demek, Mackovčín, 2006).

Vyškovská brána

Vyškovská brána tvoří úzkou protáhlou sníženinu mezi Drahanskou vrchovinou a Litenčickou pahorkatinou. Celková plocha činí 140,14 km². Tato sníženina vznikla tektonickým způsobem a spojuje Dyjsko-svrtecký a Hornomoravský úval. Podcelky Vyškovské brány jsou Rousínovská brána - úzká sníženina s plochým reliéfem, kterou tvoří hlavně neogenní a čtvrtohorní sedimenty (celková plocha území je 36,36 km²) a dále Ivanovická brána - tektonická sníženina vyplněná neogenními a kvartérními sedimenty, tvořící široké údolí Hané s nivou a terasami (celková plocha je 103,78 km²) (Demek, Mackovčín, 2006).

Litenčická pahorkatina

Litenčická pahorkatina je součástí Středomoravských Karpat. Dělí se na podcelky Orlovická vrchovina a Bučovická pahorkatina, jejichž reliéf je mírně zvlněný. Jsou pro ně charakteristické široce zaoblené hřbety a široce rozevřené suché údolí (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

Ždánický les

Ždánický les je plochá vrchovina, tvořená především pískovci a jílovci. Patří k němu podcelek Dambořická vrchovina (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

Dyjsko-svratecký úval

Dyjsko-svratecký úval tvoří na jihozápadu pokračování Vyškovské brány ze Západních Vněkarpatských sníženin. Do okresu zasahuje hlavně svým podcelkem Pracká pahorkatina (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

- ***povrchové vodstvo***

Základní rámec pro pohyb povrchových vod v geosystému tvoří reliéf. Hlavním modelačním činitelem reliéfu, je voda. Na povrchové vodstvo mají vliv stavové veličiny, jako jsou např. specifický odtok, součinitel odtoku, plocha povodí, průtok řek, množství odtoku v řekách aj. (Miklós, Izakovičová, 1997).

Území celého okresu Vyškov náleží k úmoří Černého moře (Kopřiva a kol., 1999). Nejdůležitějším vodním tokem okresu je řeka Haná, jako druhý největší přítok řeky Moravy. Podle ní byl nazván úrodný kraj střední Moravy, tedy Haná. Vzniká v Dědicích soutokem Malé a Velké Hané, pramenících na svazích Dražanské vrchoviny. Řeka Haná protéká od Vyškova obcemi Ivanovice na Hané a Němčice nad Hanou. Nedaleko Kroměříže, u obce Bezměrov, se vlévá do Moravy (Bartoš a kol., 2009). Dalšími toky jsou např. Rakovec, pramenící ve svazích Maleny, v jehož případě se jedná o vodohospodářsky významný tok pro Pístovice (délka toku činí 34,1 km) nebo řeka Hlučela (Vlček a kol., 1984).

- ***klima***

Klima lze vyjádřit pomocí těchto stavových veličin:

- a) meteorologické prvky – teplota, srážky, větrné poměry
- b) morfoklimatičtí ukazatelé – ozáření reliéfu, zastínění reliéfu, koeficient zpomalení nebo zrychlení větru, expozice reliéfu vůči různým krajinným prvkům (Miklós, Izakovičová, 1997)

Klimatické poměry Vyškovska můžeme rozdělit na tři oblasti, a to Karpaty, Vyškovskou bránu a Dražanskou vrchovinu. Jelikož vliv Karpat není na klima tak velký, můžeme jej pro zjednodušení ztotožnit s klimatickými poměry Vyškovské brány (Kopřiva a kol., 1999). Podle Quitta (1971) je Vyškovská brána charakterizována jednotkou T2, která se vyznačuje dlouhým, teplým a suchým létem, mírně teplým jarem a podzimem a mírně teplou a suchou zimou s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky. V oblasti Dražanské vrchoviny přechází jednotka MT9 na jednotky MT3 a MT5, což se projevuje krátkým, mírně chladným a suchým létem a mírným jarem a podzimem. Zima je normálně až mírně chladná a suchá s normálním až krátkým působením sněhové pokrývky.

Okres Vyškov patří mezi normálně zavlažená místa v České republice s průměrným úhrnem srážek 377 až 388 mm v teplém pololetí. Průměrný počet dnů se sněhovou pokrývkou se pohybuje od 40 dnů (Vyškovská brána) až do 70 a více dnů (Konická vrchovina). Nejvíce inverzí se vyskytuje v oblasti Žďánického lesa, nejméně v údolí Malé a Velké Hané. Vítr proudí převážně z jihozápadu a v létě ze severovýchodu až severu (Mackovčín a kol., 2007).

3.2 Sekundární struktura krajiny

V případě sekundární struktury krajiny se jedná o soubor hmotných prvků, které v současné době vyplňují zemský povrch (Miklós, Izakovičová, 1997). Dle Růžičky, Růžičkové (1973) sekundární strukturu definujeme takto: „*Druhotnou strukturu krajiny (někdy označovaná též jako současná struktura krajiny) tvoří soubory člověkem ovlivněných přirozených a člověkem částečně anebo úplně pozměněných dynamických systémů, stejně jako nově vytvořené umělé prvky.*“

Sekundární strukturu krajiny můžeme charakterizovat z hlediska jejího biotického obsahu (reálné rostlinstvo a živočišstvo), z hlediska její prostorové struktury a z hlediska jejího způsobu využití země (Miklós, Izakovičová, 1997).

3.2.1 Biotický obsah

Pro krajinné plánování jsou významné stavové veličiny. Tyto stavové veličiny se dělí na (Miklós, Izakovičová, 1997):

- *fyziognomické znaky* – les, travnaté porosty
- *druhové složení* – rostlinná společenstva
- *populační charakteristiky* – početnost, dynamika
- *ekologicko-stanovištní charakteristiky* – vlhkost, půdní reakce, klimatické poměry
- *biostrukturální charakteristiky* – tvary, rozměry, věk, diverzita
- *stavové charakteristiky* – stabilita, rovnováha
- *produkční charakteristiky* – krmný potenciál, léčivé účinky, jedovatost rostlin
- *chorologické charakteristiky* – areál a jeho změny v čase
- *ekozologické charakteristiky* – vzácnost, ohroženost, endemiti, chráněné druhy

Živočišstvo charakterizujeme podle jednotlivých biotopů, jejichž změny způsobuje hlavně zásah člověka do krajiny. Můžeme také charakterizovat vnitřní strukturální složky živočišstva, mezi něž patří druhové složení a seskupení, početnost, taxonomická diverzita aj. (Miklós, Izakovičová, 1997).

Vyškovsko leží na rozhraní tří fytogeografických jednotek. Jedná se o Panonské termofytikum, Karpatké mezofytikum (fytogeografický okres Středomoravské Karpaty) a Českomoravské mezofytikum (fytogeografický okres Dražanská vrchovina)

(Skalický, 1988). Dle knihy Chráněná území okresu Vyškov (Kopřiva a kol., 1999) je biota v tomto okresu velmi pestrá. To je dáno tím, že poloha okresu Vyškov se nachází na rozhraní tří biogeografických jednotek, dále pestrostí reliéfu a v neposlední řadě také tím, že jsou zde dobré podmínky pro zemědělství, což má za následek, že původní ekosystém je člověkem značně pozměněn. Okres Vyškov je unikátní tím, že se na jeho území stětávají tři biogeografické podprovincie (Mackovčín a kol., 2007; Kopřiva a kol., 1999; Culek, 1996):

a) podprovincie hercynská

Do hercynské podprovincie spadá Dražanský a Prostějovský bioregion. V recentní flóře Dražanského bioregionu dominují středoevropské listnaté lesy. Můžeme zde nalézt druhy rostlin jako je např. ostřice chlupatá (*Carex pilosa*) nebo kakost hnědočervený (*Geranium phaeum*), které sem přesahují z Karpat. Mezi významné luční a rašelinné druhy patří např. upolín evropský (*Trollius altissimus*), zvoneček hlavatý (*Phyteuma orbiculare*) nebo klikva bahenní (*Oxycoccus palustris*). Kolem teplejšího východního úpatí můžeme nalézt ostřici nízkou (*Carex humilis*), len žlutý (*Linum flavum*) nebo koniklec velkokvětý (*Pulsatilla grandis*). V teplejších oblastech Dražanského bioregionu se vyskytuje např. myšice malooká (*Apodemus microps*) a ježek východní (*Erinaceus concolor*), naproti tomu v chladné části bioregionu bylo zjištěno rozmnožování netopýra severního (*Eptesicus nilsoni*). Na výchozech vápenců žijí z měkkýšů ovsenka žebernatá (*Chondrina clienta*) nebo sudovka skalní (*Orcula dolium*), z hmyzu zde najdeme hnědáška *Melitaea didyma* nebo specifická společenstva sarančí.

Prostějovský bioregion navazuje na Dražanský bioregion pouze v úzkém pruhu. Rostlinstvo není v tomto bioregionu rozmanité, až na zbytky přirozené vegetace na jeho západním okraji. Mezi teplomilné druhy patří např. len žlutý (*Linum flavum*), divizna brunátná (*Verbascum phoeniceum*), lecha černá (*Lathyrus niger*). Převládá zde kulturní step s běžnými druhy zvěře, mezi něž patří např. ježek východní (*Erinaceus concolor*), myšice malooká (*Apodemus microps*) nebo strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*). Na xerothermních nalezištích můžeme vidět ještěrku zelenou (*Lacerta viridis*), kudlanku nábožnou (*Mantis religiosa*) a společenstva sarančí (Culek, 1996).

b) podprovincie panonská

V panonské podprovincii zaujímá okres Vyškov pouze malé území a spadá do Lechovického bioregionu. Na xerothermních stanovištích se vyskytuje např. koulenka vyšší (*Globularia punctata*), dub pýřitý (*Quercus pubescens*), kosatec nízký (*Iris pumila*) nebo šalvěj hajní (*Salvia nemorosa*). Z fauny je zde rozšířena kudlanka nábožná (*Mantis religiosa*), pakudlanka jižní (*Mantispa styriaca*) a ještěrka zelená (*Lacerta viridis*). Pro tento bioregion je charakteristický výskyt dropa velkého (*Otis tarda*) a lindušky úhorní (*Anthus campestris*) (Culek, 1996).

c) podprovincie karpatská

V rámci karpatské podprovincie spadá území okresu Vyškov do Ždánicko-litenčického bioregionu. Flóra je velmi rozmanitá, což je dáno tím, že odráží polohu bioregionu na rozhraní Panonie a Karpat. K nelesní flóře patří např. hadí mord nachový (*Scorzonera purpurea*), kavyl vláskovitý (*Stipa capillata*) nebo len tenkolistý (*Linum tenuifolium*). V lesních porostech můžeme nalézt třeba dymnivku plnou (*Corydalis solida*), ostřici chlupatou (*Carex pilosa*) a zapalici žlutúchovitou (*Isopyrum thalictroides*). Mezi významné druhy fauny patří např. ježek východní (*Erinaceus concolor*), tuhýk menší (*Lanius minor*), ještěrka zelená (*Lacerta viridis*) a páskovka žíhaná (*Cepaea vindobonensis*) (Culek, 1996).

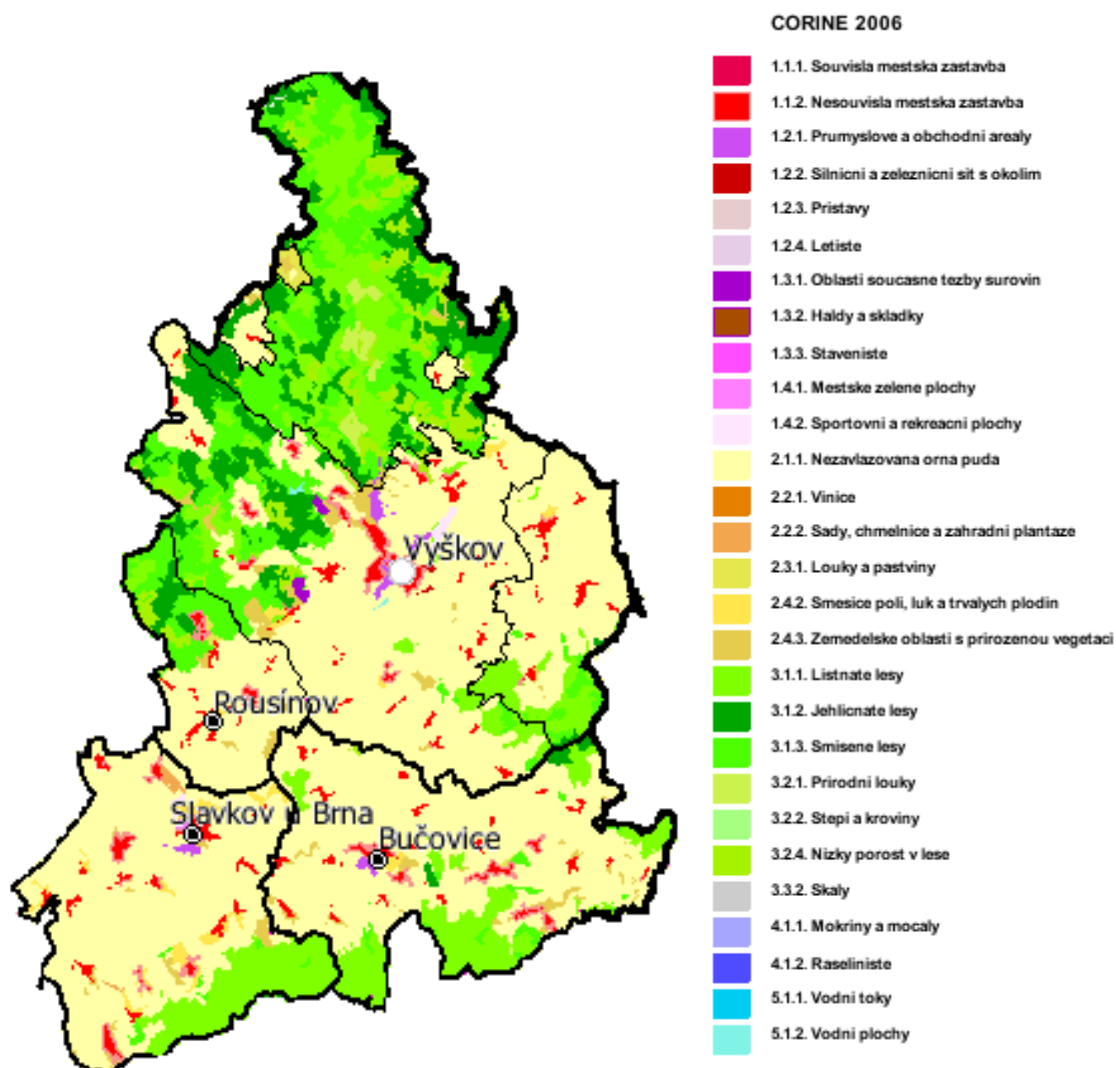
3.2.2 Land cover

Land cover se vztahuje na fyzický a biologický pokryv nad povrchem půdy, včetně vody, vegetace, holé půdy a umělé struktury (www.eoearth.org). Popisem land coveru se zabývá organizace CORINE.

V rámci land coveru rozlišujeme plochy lesní, vodní, zemědělské a zastavěné (Miklós, Izakovičová, 1997).

Ve své práci jsem se zaměřila na popis land coveru, tj. lesních ploch, vodních ploch, zemědělských ploch a zastavěných ploch, jak z pohledu všeobecného popisu těchto pojmů, tak i z pohledu popisu jednotlivých částí land coveru vyskytujících se v okrese Vyškov.

V rámci lepší orientace a snazšího porozumění této problematiky, jsem zvolila popis land coveru v okrese Vyškov dle mapy (viz. obr. 4).

Obr. 4: Mapa land coveru v okrese Vyškov. Zdroj: Portál veřejné správy ČR [online]

Severní a západní oblast okresu Vyškov je převážně tvořena lesy a polopřírodními oblastmi. Jsou zde zastoupeny jak lesy jehličnaté, tak i lesy listnaté a smíšené. Mezi jednotlivými částmi lesa se objevují i přírodní louky. Část lesa, převážně listnatého, se nachází ve východní a jižní části okresu Vyškov. Oblasti, které nejsou pokryty lesy, charakterizují nezavlaženou ornou půdu a jsou označeny světle žlutou barvou. V této oblasti jsou na mapce roztroušeny plošky barvy červené, která označuje nesouvislou městskou zástavbu. Největší z nich jsou v oblasti obcí Vyškov, Rousínov nebo Slavkov u Brna. Kromě nezavlažené orné půdy se na území okresu Vyškov objevují i jiné zemědělské plochy, mezi něž patří zemědělské oblasti s přirozenou vegetací, směsice

polí, luk a travnatých porostů nebo louky a pastviny. Na mapce se také vyskytují malé oblasti s vodními toky a vodními plochami, označené barvou modrou. V blízkosti obcí Vyškov, Slavkov u Brna a Bučovice se vyskytují plošky průmyslových a obchodních areálů, u Vyškova se objevují i oblasti současné těžby surovin. Tyto průmyslové oblasti jsou charakterizovány světlejší a tmavší fialovou barvou.

- **lesní plochy**

Mezi lesní plochy se zahrnují všechny lesy od velkých komplexů až po malé lesíky. Lesy se vyznačují ekologickou rovnováhou a stabilitou. Významná jsou také přechodná pásma mezi lesy a jinými společenstvy (louky, lesní cesty aj.), které se nazývají ekotony. Lesní prvky se rozdělují hlavně podle fyzicko-ekologického hlediska, druhového složení, vedoucích druhů a jejich kombinací. Lesní plochy mají také různé funkce, např. produkční, environmentální a protierozní ochrannou funkci (Miklós, Izakovičová, 1997).

V okrese Vyškov tvoří lesní plochy z celkového nezemědělského území 74,9 %, což je 29 906 ha (www.cszo.cz). Pro popis lesních ploch jsem si vybrala data z Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů, Brandýs nad Labem (www.uhul.cz). Údaje jsou uvedeny v rámci České republiky, krajů a obcí s rozšířenou působností (ORP). V okrese Vyškov se nachází tři ORP – Vyškov, Bučovice a Slavkov u Brna, u kterých můžeme plochu lesů členit na jehličnaté a listnaté. Toto rozčlenění je uvedeno v tabulce (viz. tab.1).

Tab.1: Plochy lesů v okrese Vyškov dle ORP

ORP	Celková plocha lesů (ha)	z toho (ha)	
		lesy jehličnaté	lesy listnaté
Vyškov	23 011,40	13 365,50	9 645,90
Bučovice	3 666,94	897,53	2 769,41
Slavkov u Brna	2 670,92	431,52	2 239,40

Zdroj: www.uhul.cz

- ***vodní plochy***

Mezi vodní plochy můžeme zařadit všechny druhy vodních ploch a toků, které dělíme na umělé a přirozené. Mnohé vodní toky vytvářejí prostředí s významnou flórou a faunou (Miklós, Izakovičová, 1997).

V okrese Vyškov zaujímají vodní plochy 718,7 ha (www.cszo.cz). Na tomto území se vyskytuje větší množství uměle vytvořených rybníků, které mají hlavní význam z hlediska estetiky krajiny, zásobáren vody a možnosti rekreace. Jedná se např. o Ivanovický rybník, Kačenec nebo Pistovický rybník (Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě, 1990).

Rybník Kačenec se skládá ze dvou vodních nádrží, a to Kačenec I a Kačenec II. Obě tyto nádrže byly vybudovány v polovině minulého století v dolní části vodního toku Rostěnka. Jsou využívány k chovu ryb a sportovnímu rybolovu. V současné době jsou vypuštěny, jelikož v průběhu roku 2011 proběhne odbahnění a úprava Kačence II. (www.vyskov-mesto.cz).

Obr. 5: Pohled na vypuštěný rybník Kačenec (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Pístovický rybník se nachází 0,5 km východojihozápadně od obce Pístovice a jeho celková plocha činí 9 ha. Je průtočný na Rakovci a využívá se převážně k chovu ryb a před několika lety i ke koupání (Vlček a kol., 1984).

Nejvýznamnějším vodním zdrojem na území okresu Vyškov je vodní nádrž Opatovice. Leží na řece Malá Haná a od Vyškova je vzdálena 7 km. Její kamenitá hráz je 42,8 m vysoká a na délku má 177,10 m. Plocha nádrže činí 70,5 ha a její hloubka je 35,6 m (Vlček a kol., 1984).

Obr. 6: Opatovická přehrada (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

- ***zemědělské plochy***

Mezi zemědělské plochy zařazujeme trvalé travní porosty (louky, paseky, rašeliniště), pole (orná půda, skleníky, fóliovníky) a trvalé kultury (zahrady, sady, vinice, chmelnice) (Miklós, Izakovičová, 1997).

Celková zemědělská plocha v okrese Vyškov zaujímá území o výměře 47 656 ha. Z této výměry tvoří orná půda 43 557,6 ha (91,4 %), sady a zahrady 2 335,1 ha (4,9 %), trvalé travnaté porosty 1 664,7 ha (3,5 %) a nejmenší území zaujímají chmelnice a vinice s výměrou 98, 6 ha (0,1 %) (www.czso.cz).

- ***zastavěné plochy***

Zastavěné plochy dělíme na sídla, rekreační areály a průmyslové objekty. K sídlům patří parky, zeleň v sídlech, sportovní areály, areály služeb a obytné plochy. Rekreační areály dělíme na rekreační plochy, např. koupaliště nebo rekreační objekty. K průmyslovým objektům řadíme objekty infrastruktury, skládky a haldy, vojenské areály a zemědělské objekty (Miklós, Izakovičová, 1997).

V okrese Vyškov tvoří zastavěné plochy 3,5 %, což je 1 397,5 ha z celkového nezemědělského území, které má rozlohu 39 928 ha (www.czso.cz). Na území tohoto okresu se nachází velké množství podniků. Nejvýznamnější je průmyslová zóna Sochorova, která se rozléhá na okraji města Vyškova směrem na Pustiměř na území o výměře 30 ha. Tato zóna patří k nejúspěšnějším v České republice (www.vyskov-mesto.cz). Konkrétně se jedná se o firmy Fritzmeier s.r.o., MAGNUM Parket, a.s., Böttcher ČR, k.s. aj. (www.info-vyskov.cz).

Obr. 7: Průmyslová zóna Sochorova. Zdroj: www.vyskov-mesto.cz

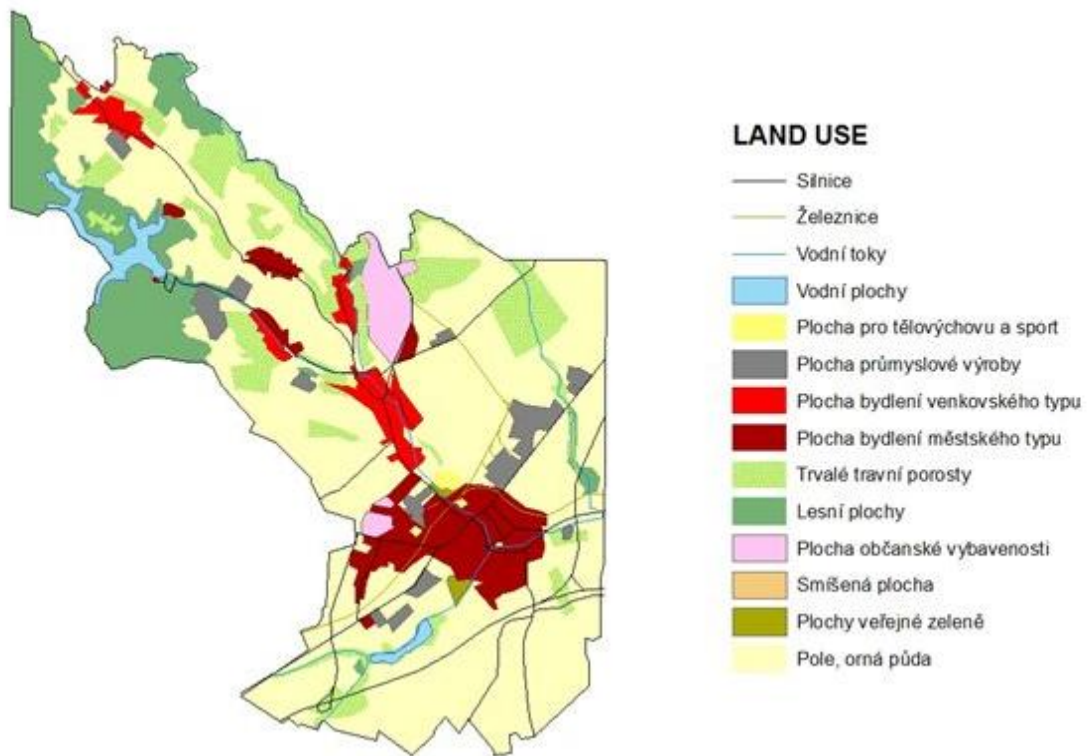
Město Vyškov se stalo i významnou vojenskou oblastí. Byla zde vybudována kasárna a došlo i k rozvoji vojenského školství, které se ale z důvodu reformy Armády ČR přesunulo mimo město. V budovách, které v minulosti sloužily k provozování vojenského školství, nyní sídlí Ředitelství výcviku a doktrín (www.vyskov-mesto.cz). Na území okresu Vyškov se nachází i vojenský újezd Březina.

Hlavním sportovním areálem ve Vyškově je Squash centrum, dále pak sportovní haly, které jsou využívány především školami. K odpočinku a sportu slouží na Vyškovsku několik areálů koupališť, např. přírodně zaplavený lom Libuše v Lulči, koupaliště v Nesovicích a Moravských Malkovicích a především Aquapark ve Vyškově. Menší obce, např. Orlovice nebo Moravské Prusy, mají vybudována multifunkční hřiště. Ve Slavkově u Brna se nachází koupaliště, tenisové kurty a golfové hřiště.

3.2.3 Land use

Do land use (využití půdy) zahrnujeme lidské činnosti, jako je zemědělství, lesnictví a pozemní stavby, které mění zemský povrch. Někdy se land use popisuje více ze široka a zahrnují se k němu i sociální a hospodářské účely. (www.eoearth.org).

Z důvodu zjednodušení a snazšího pochopení samotného pojmu "land use" jsem zvolila variantu, že k popisu land use bylo vybráno pouze území města Vyškova a jeho přilehlých částí. K vytvoření mapy a jejího popisu jsem využila mapy územního plánu města Vyškov.

Obr. 8: Mapa land use na území Vyškova a jeho přilehlých částí. Zdroj: www.mesto-vyskov.cz

Popis land use na území Vyškova a jeho přilehlých částí dle výše uvedené mapy (obr. 8):

- **pole a orná půda** zaujímají největší plochu popisovaného území
- **lesní plochy** se nacházejí v oblasti obcí Opatovice, Pařezovice a Rychtářov
- největší **vodní plocha** se nachází u obce Opatovice, jedná se o vodní nádrž Opatovice. Další vodní plochu představuje rybník Kačenec, který se nachází v blízkosti samotného města Vyškova
- **plochy trvalých travních porostů** jsou především v okolních částech Vyškova, než v jeho samotném centru
- **plochy bydlení městského typu** jasně převažují přímo v centru Vyškova, objevují se ale také na Kozině, ve Lhotě, v Pařezovicích a z části i v Opatovicích
- **plochy venkovského typu** se objevují v Dědicích, Hamiltonech, Rychtářově a v části Opatovic
- velká **plocha občanské vybavenosti** se nachází u obce Hamiltony, jedná se o areál bývalé Vysoké vojenské školy. Další plochou občanské vybavenosti je Posádkový dům armády
- **plochu pro tělovýchovu a sport** představuje zimní stadion a sportovní hala s atletickým stadionem, které se nacházejí v těsné blízkosti městského parku
- **plochou veřejné zeleně** je již zmíněný městský park
- první a také největší **plochou průmyslové výroby** je průmyslová zóna Sochorova ve Vyškově (směr Pustiměř), druhá se nachází na Nouzce a třetí významnou plochou je kamenolom u Opatovic

3.3 Terciární struktura krajiny

Do terciární struktury krajiny zahrnujeme hlavně socioekonomickou sféru. Tvoří ji soubor nehmotných prvků a jevů jednotlivých odvětví v krajině, které jsou krajinoekologicky relevantní, což znamená, že se váží na hmotné prvky primární a sekundární struktury krajiny a mají prostorový projev (Miklós, Izakovičová, 1997).

V popisu terciární struktury krajiny na území okresu Vyškov jsem se zaměřila na jeho chráněná území a na významné historické památky města Vyškova.

3.3.1 Chráněná území okresu Vyškov

Kategorie zvláště chráněných území vymezuje ust. § 14 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Těmito kategoriemi jsou národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky (www.mzp.cz). Na území okresu Vyškov se z těchto jmenovaných kategorií vyskytují pouze čtyři. Jedná se o:

- a) **národní přírodní rezervaci**, která je dle zákona definována jako „*Menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku.*“
- b) **přírodní rezervaci**, která je dle zákona definována jako „*Menší území soustředěných přírodních hodnot se zastoupením ekosystémů typických a významných pro příslušnou geografickou oblast.*“
- c) **národní přírodní památku**, která je dle zákona definována jako „*Útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.*“
- d) **přírodní památku**, která je dle zákona definována jako „*Přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s regionálním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.*“

Mimo tyto kategorie se na území vyškovského okresu vyskytují i **přírodní parky**, které jsou ve svém správním obvodu zřizovány kraji. Tato problematika je řešena v ust. § 12 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny takto: *„K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.“*

Tab. 2: Seznam chráněných území v okrese Vyškov

Název	Druh chráněného území	Popis území
Rakovecké údolí	přírodní park	
Řičky	přírodní park	
Ždánický les	přírodní park	
Větrníky	národní přírodní rezervace	Rozlehlé stepní území s vynikajícími společenstvy
Člupy	přírodní rezervace	Ostrůvek stepní květeny
Hašky	přírodní rezervace	Bohatá lokalita stepní květeny
Mušenice	přírodní rezervace	Suchá stráň s teplomil. společenstvy
Rašovický zlom - Chobot	přírodní rezervace	Ostrůvek společenstev teplomilné květeny
Stepní stráně	přírodní rezervace	Lokalita stepní květeny a paleontologické naleziště
Šévy	přírodní rezervace	Velmi bohatá lokalita stepní květeny
Visengrunty	přírodní rezervace	Ostrůvek teplomilné květeny
Ve Žlebčích	přírodní rezervace	Smíšené listnaté porosty s bohatým podrostem
Studnické louky	přírodní rezervace	Zachování společenstev vlhkých eurofních a mezofilních luk v údolí potoka
Zouvalka	přírodní rezervace	Zachování fragmentů stepní vegetace typu Cirsio-Brachypodium pinanti
Podsedky	přírodní rezervace	Zachování fragmentů stepní vegetace svazů Arrhenatherion a Bromion erecti
Malhotky	národní přírodní památka	Lesostep přecházející v teplou doubravu, lokalita třemdavy bílé
Baračka	přírodní památka	Cenná lokalita stepní květeny
Hrubá louka	přírodní památka	Zalesněný svah s výskytem vstavačovitých
Hřebenatkový útes	přírodní památka	Zbytek bradla litavských vápenců, paleontologická lokalita
Jalový dvůr	přírodní památka	Heršpický rybník - refugium obojživelníků a přílehlá stráň s teplomilnou květenou
Kuče	přírodní památka	Travnatá stráň s teplomilnou květenou
Mechovkový útes	přírodní památka	Vápencové bradlo, paleontologické naleziště
Mrazový klín	přírodní památka	Ukázka periglaciálního větrání
Nad Medlovickým potokem	přírodní památka	Svahy s teplomilnou květenou
Návdavky u Němčan	přírodní památka	Ostrůvek teplomilné vegetace
Pahorek	přírodní památka	Stepní stráň s teplomilnou květenou
Panská skála	přírodní památka	Opuštěný zatopený lom, refugium obojživelníků
Přední Galašek	přírodní památka	Stráně s teplomilnými společenstvy
Roviny	přírodní památka	Lokalita teplomilné květeny
Roznítál	přírodní památka	Ostrůvek teplomilné květeny
Žlíbek	přírodní památka	Pět izolovaných lokalit teplomilné květeny

Zdroj: www.vyskov-mesto.cz

Ve své práci se budu podrobněji zabývat přírodními parky Rakovecké údolí, Říčky, Ždánický les, národní přírodní rezervací Větrníky, národní přírodní památkou Malhotky a přírodní památkou Baračka.

Rakovecké údolí

Přírodní park Rakovecké údolí se nachází na rozhraní okresů Vyškov a Blansko. Je tvořen kaňovitým údolím, kterým protéká potok Rakovec. Rakovecké údolí se vytvořilo v prvohorách. Nalézají se tu usazeniny mořského původu, droby a břidlice. Můžeme zde nalézt otisky prvohorních kapradin, přesliček a plavuní. Tento přírodní park byl zřízen vyhláškou ONV v roce 1978 jako klidová oblast, která přešla s účinností zákona č. 114/92 Sb. do kategorie přírodní park (www.vyskov-mesto.cz). Nařízením vlády č. 371/2009 Sb. se tento přírodní park stal evropsky významnou lokalitou. Jeho rozloha činí 755,6629 ha (drusop.nature.cz).

V dřívějších dobách se místní louky využívaly jako pastviny. Vyskytovalo se na nich mnoho unikátní fauny a flóry. Z důvodu rozvoje zemědělství byly louky odvodněny a půda byla hnojena, což vedlo k vymizení některých vzácných druhů organismů. Činností člověka jsou ohrožovány lesy a samotný tok Rakovec. Nejméně narušenými stanovišti v Rakoveckém údolí jsou skalní útvary a suťová pole. Zachování estetických a přírodních hodnot tohoto území, bylo hlavní příčinou zřízení přírodního parku (www.vyskov-mesto.cz).

V Rakoveckém údolí se nacházejí mokřady. Jsou jedinou lokalitou, kde v okrese Vyškov bledule jarní (*Leucojum vernum*) roste. Kromě bledulí je to lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), lilie zlatohlávek (*Lilium mahagon*), česnek medvědí (*Allium ursinum*) nebo orsej jarní (*Ficaria verna*). Nacházejí se zde převážně lesy listnaté, a to bukové a dubobukové, ve kterých rostou byliny jako mařinka vonná (*Galium odoratum*), pstroček dvoulistý (*Maianthemum bifolium*) nebo hruštička menší (*Pyrola minor*). V těchto lesích můžeme spatřit čápa černého (*Ciconia nigra*) nebo krkavce velkého (*Corvus corax*). Ve skalách a sutiích rostou převážně mechorosty, játrovky nebo kyčelnice devítelistá (*Dentaria enneaphyllos*). Ze suchomilných rostlin je to především mochna skalní (*Potentilla rupestris*) a kamejka modronachová (*Lithospermum purpureo-coeruleum*). V potoku Rakovec, jehož voda má velice dobrou kvalitu, se nacházejí početné druhy vývojových stadií hmyzu, např. jepic, pakomárů nebo pošvatek. V jeho okolí se vyskytuje ledňáček říční (*Alcedo atthis*) a skorec vodní (*Cinclus cinclus*) (www.vyskov-mesto.cz).

Obr. 9: Rakovecké údolí (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Říčky

Přírodní park Říčky se nachází na katastrálním území Olšany a Račice. Do okresu Vyškov z něj přesahuje pramenná oblast toku Říčky s přítoky, přilehlé aluviální louky, mokřadní biotopy a přilehlé lesní komplexy. Přírodní park Říčky byl zřízen vyhláškou ONV 1984 jako klidová oblast, která přešla s účinností zákona 114/92 Sb. do kategorie přírodní park. Začátek trasy je označen informační tabulí. Údolí Říčky sahá do zlomového původu prvohorního stáří (spodní karbon - kulum). Lesy v Říčkách jsou tvořeny převážně jehličnatými monokulturami, z listnatých lesů zde zbyly pouze enklávy bukových porostů. Důvodem zřízení přírodního parku Říčky bylo zachování nivních luk kolem meandrujícího toku Říčky a zachování hodnotných biotopů fauny a flóry (www.vyskov-mesto.cz).

V Říčkách převažují bukové a dubobukové lesy. Z teplomilnějších druhů zde roste např. medovník meduňkolistý (*Melittis melissophyllum*), bělozářka větvitá (*Anthericum ramosum*) nebo okrotice dlouholistá (*Cephalanthera ensifolia*). Z jarního aspektu se v této oblasti vyskytují druhy jako jaterník podléška (*Hepatica triloba*), dymnivka (*Corydalis*) a sasanka hajní (*Anemone nemorosa*). Na loukách jsou běžné prvosenky jarní (*Primula veris*) a ocún jesenní (*Colchicum autumnale*), na vlhčích místech roste blatouch bahenní (*Caltha palustris*) nebo upolín evropský (*Trollius europaeus*). V oblasti okolo tůní se nachází kosatec žlutý (*Iris pseudacorus*) a masožravá rostlina

bublinatka jižní (*Utricularia australis*). Z fauny můžeme v lesích spatřit zmiji jedovatou (*Vipera berus*), larvy mravkolvů či mloka skvrnitého (*Salamandra salamandra*). Na slunných a suchých loukách můžeme potkat slepýše křehkého (*Anguis fragilis*), ještěrku obecnou (*Lacerta agilis*) a řadu druhů denních motýlů. V kvalitních vodách nevysychajících tůní přírodního parku Říčky žije velké množství obojživelníků, např. rosnička zelená (*Hyla arborea*), čolek obecný (*Lissotriton vulgaris*) nebo čolek horský (*Mesotriton alpestris*). Vyskytují se zde také larvy vážek a vodních brouků (www.vyskov-mesto.cz).

Ždánický les

Území přírodního parku Ždánický les se rozkládá se svou výměrou 18 195,26 ha na rozhraní okresů Vyškov a Hodonín (Mackovčín a kol., 2007). Byl zřízen Nařízením Okresního úřadu ve Vyškově v roce 1996. Je tvořen převážně lesními ekosystémy, údolními nivami potoků a početnými fragmenty stepních a lesostepních lokalit. V rámci Ždánického lesa můžeme nalézt významné přírodní památky, mezi které patří Baračka, Hrubá louka, Jalový dvůr a Žlíbek a dále přírodní rezervace Mušenice, Šěvy a Rašovický zlom - Chobot (www.vyskov-mesto.cz).

Lesy tohoto přírodního parku jsou tvořeny převážně listnatými stromy, jako jsou např. dub zimní (*Quercus sessiflora*), dub letní (*Quercus robur*), habr obecný (*Carpinus betulas*) nebo buk lesní (*Fagus sylvatica*). Z bylinného patra zde můžeme najít zástupce jako střevíčník pantoflíček (*Cypripedium calceolus*), okrotice červená (*Cephalanthera rubra*), vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*) nebo hlístník hnězdák (*Neottia nidus avis*). Nejpozoruhodnějším živočišným druhem žijícím v této oblasti je severský hřbetozubec jarní (*Odontosia sieversii*). V lesích žije roháč obecný (*Lucanus cervus*), v travinách kudlanka nábožná (*Mantis religiosa*). Z obojživelníků je to ropucha obecná (*Bufo bufo*), skokan hnědý (*Rana temporaria*), rosnička zelená (*Hyla arborea*) a čolek obecný (*Lissotriton vulgaris*). V lesích hnízdí jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), datel černý (*Dryocopus martius*), žluna šedá (*Picus canus*) a strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) (Mackovčín a kol., 2007).

Obr. 10: Rozcestník Červený kříž ve Ždánickém lese (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Větrníky

Národní přírodní rezervace Větrníky se nachází na katastrálním území Letonic a její celková výměra činí 28,46 ha (Mackovčín a kol., 2007). Národní přírodní rezervací byla vyhlášena v roce 1992 (drusop.nature.cz).

Geologické podloží je tvořeno terciárními šterky a slepenci s náplavy svrchního miocénu. Jedná se o suchou pahorkovou step, která je obklopena zemědělsky využívanými pozemky. V minulosti byla využívána pro pastvu, v nižších polohách i k orbě. Patří mezi největší a nejcennější stepní území na jižní Moravě. Hřbetní polohy rezervace jsou tvořeny převážně různými druhy kavylu (*Stipa*), dále se tu setkáme s kosatcem nízkým (*Iris pumila*), koniklecem (*Pulsatilla*) nebo se zvonkem sibiřským (*Campanula sibirica*) (www.vyskov-mesto.cz).

Obr. 11: Pohled na Větrníky (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Malhotky

Malhotky jsou národní přírodní památka, zabírající z katastrálního území Nevojice plochu o výměře 9,47 ha (Mackovčín a kol., 2007). Národní přírodní památkou byla vyhlášena v roce 1992 (drusop.nature.cz).

Jedná se o jižní svah se zachovanými xerothermními společenstvy. Můžeme zde nalézt jak společenstva step, tak i přechodová společenstva lesa a lesního okraje. Geologický podklad je převážně tvořen vápnitými jíly, slíny a pískovci překrytými vrstvou spraše. Zachování charakteru a druhové diverzity lokality, se stalo důvodem pro ochranu tohoto území. Nachází se zde mnoho významných druhů, které z našich podmínek postupně mizí. Jedná se např. o vstavače vojenského (*Orchis militaris*), vemeníka zelenavého (*Platanthera chlorantha*), okrotici červenou (*Cephalanthera rubra*), třemdavu bílou (*Dictamnus albus*), medovníka meduňkolistého (*Melittis melissophyllum*) aj. Z živočichů zde žije např. kudlanka nábožná (*Mantis religiosa*) nebo rosnička zelená (*Hyla arborea*) (www.vyskov-mesto.cz).

Obr. 12: Pohled na stráň Malhotky (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Baračka

Přírodní památka Baračka má výměru 3,0163 ha a rozprostírá se na katastrálním území obce Kloboučky (drusop.nature.cz). Byla zřízena výnosem MŠVU v roce 1950 jako státní přírodní rezervace (drusop.nature.cz) a v r. 1992 byla v souvislosti s přijetím zákona č. 114/92 Sb. převedena do kategorie přírodní památka (www.vyskov-mesto.cz). Jedná se o příkrý erozní svah údolí Kloboučky, kde se nacházejí teplomilná společenstva s řadou významných druhů fauny i flóry (Mackovčín a kol., 2007). Z významných stepních rostlin zde můžeme najít např. kozinec rakouský (*Astragalus austriacus*), len tenkolistý (*Linum tenuifolium*), koniklec luční (*Pulsatilla pratensis*) nebo zvonek sibiřský (*Campanula sibirica*). Podloží Baračky je tvořeno miocenními vápnitými slínami a jíly a slídnatými pískovci. Jsou překryty spraší, která větrá na černozem (www.vyskov-mesto.cz).

Obr. 13: Pohled na svah přírodní památky Baračka (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

3.3.2 Historické památky ve městě Vyškov

Tab. 3: Nejvýznamnější nemovité historické památky ve městě Vyškov

Sídlní útvar	část obce	památka	ulice
Vyškov	Brňany	krucifix	Čtvrtničkova ul.
Vyškov	Dědice	kostel Nejsvětější trojice	nám. Svobody
Vyškov	Nosálovice	kaple P. Marie Vranovské	Drnovská
Vyškov	Vyškov - město	kostel Nanebevzetí P. Marie	nám. Komenského
Vyškov	Vyškov - město	kaple P. Marie se sochou sv. Jana Nepomuckého	
Vyškov	Vyškov - město	městské opevnění	Pivovarská
Vyškov	Vyškov - město	socha sv. Floriána	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	socha sv. Jana Nepomuckého	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	morový sloup	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	pomník Rudé armády	Brněnská
Vyškov	Vyškov - město	kašna	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	zámek	
Vyškov	Vyškov - město	základní škola	Nádražní 5
Vyškov	Vyškov - město	městský dům	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	měšťanský dům	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	radnice	Masarykovo nám.
Vyškov	Vyškov - město	městský dům	nám. Čs. Armády
Vyškov	Vyškov - předměstí	kaple sv. Anny se špitálem	Dukelská
Vyškov	Vyškov - předměstí	socha Bolestné P. Marie	kaple sv. Anny, Dukelská

Zdroj: www.monumnet.npu.cz

Z výše uvedené tabulky bych se více zmínila o několika historických památkách, které jsou přímo v centru města. Tyto informace budou sloužit jako podklad pro zpracování terénního cvičení zaměřeného na socioekonomickou sféru krajiny.

Informace k popisu historických památek v centru města Vyškova byly čerpány z knihy Vyškovská zastavení: procházka městem slovem a obrazem (Mikulka, Kotulán, 2003) a brožury Průvodce po památkách : Dny evropského dědictví Vyškov (2006).

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Kostel Nanebevzetí Panny Marie dominuje Vyškovu již od 15. století. K nejznámějším dochovaným architektonickým prvkům kostela patří jižní portál a typické opěrné pilíře, které připomínají jeho gotický původ. Po velkém požáru města v 18. století, kdy byla zničena střecha a poškozeny klenby, byl barokně přestavěn do dnešní podoby.

Kaple P. Marie se sochou sv. Jana Nepomuckého

Raně barokní Hřbitovní kostel Panny Marie, postaven v roce 1917, byl původně součástí kapucínského kláštera. Ve 2. polovině 18. století, v době rušení klášterů, jej nechal císař Josef II. změnit na skladiště soli. Nyní slouží jako koncertní a výstavní síň.

Městské opevnění

Kamenné městské opevnění vzniklo v 15. století. Na východní straně města probíhaly hradby ve dvojité linii. Přístup do Vyškova umožňovaly městské brány ze tří hlavních směrů, z Brna, Kroměříže a Olomouce. Z tohoto důvodu má vyškovské náměstí dodnes zachován svůj typický trojúhelníkový tvar. Zbytky hradeb se nalézají v ulici Pivovarská a za kostelem Nanebevzetí Panny Marie. Výška hradeb dosahuje tří, někdy i šesti metrů.

Morový sloup

Barokní morový sloup z roku 1718 je ozdobou Masarykova náměstí a cenným dokladem barokní mariánské úcty. V letech 1713-1714 zachvátila Čechy a Moravu morová epidemie, která si vyžádala asi 50 000 obětí. Na památku události vytvořil brněnský sochař Christian Pröbstl morový sloup. Zdobí jej sochy čtyř morových světců a po jeho stranách stojí sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Floriána.

Kašna

Barokní kašna z 18. století se nachází uprostřed Masarykova náměstí. Sochařská výzdoba kašny je inspirována legendou o synovi trojského krále Ganymedovi. Vládce bohů Zeus se proměnil v orla a unesl mladíka na Olymp. Tam se Ganymedes stal jeho osobním číšníkem.

Radnice

Budova radnice byla postavena v renesančním stylu v letech 1568-1569. Vysoká radniční věž tvoří dominantu vyškovského náměstí. Má absolutní výšku 57,33 m a nahoru vede 152 schodů. K budově radnice přiléhá Radniční ulička, nad níž se klenou typické „prampouchy.“

Zámek

Původně stál ve Vyškově gotický hrad, který byl přestavěn na zámek. Spolehlivé zprávy o jeho podobě pocházejí z poloviny 15. století. Z období gotiky se zachovaly některé části budov a rozsáhlé sklepení. V současné době se v zadním traktu vyškovského zámku nachází Muzeum Vyškovska. K nejvýznamnějším exponátům nepochybně patří dřevěná plastika vyškovské Madony. U zámku se nachází zámecká zahrada, kterou nechal obnovit kolem roku 1673 olomoucký biskup Karel z Lichtenštejna-Kastelkornu. Její hlavní dominantou je lodžie se sedmi arkádami s toskánskými sloupy v průčelí a balustrádou v horní části.

Kaple sv. Anny se špitálem

Malá kaple sv. Anny z 16. století představuje jednolodní obdélný prostor. Ke kapli přiléhá budova bývalého městského špitálu. V interiéru kaple jsou dochovány fragmenty renesančních maleb. V současnosti slouží jako lapidárium Muzea Vyškovska.

Základní škola, Nádražní 5

Budova pochází z roku 1908. Dříve v ní byla umístěna česká chlapecká a dívčí měšťanská škola, ale po dlouhém národnostním zápase občanů se v roce 1905 podařilo definitivně prosadit vznik české měšťanky. Nyní zde sídlí Základní škola, Nádražní 5.

4 Využití v pedagogické praxi

Praktická část bude probíhat jako terénní cvičení, určené pro studenty čtyřletých gymnázií a vyšších ročníků osmiletých gymnázií. Pro studenty jsem si připravila dvě trasy. První z nich povede naučnou stezkou v Rakoveckém údolí a je zaměřena na rozšíření poznatků z předmětu biologie a zeměpisu. Druhá trasa je zaměřena spíše na sféru socioekonomickou, tedy konkrétně na poznání nemovitých historických památek, nacházejících se v centru města Vyškova. K oběma trasám jsem vypracovala pracovní listy s úkoly (viz. Seznam příloh), které budou studenti vyplňovat v průběhu exkurze.

4.1 Terénní cvičení zaměřené na biogeografickou složku krajiny

4.1.1 Základní informace

Vybraná lokalita: Rakovecké údolí

Vhodné pro: čtyřletá gymnázia a vyšší ročníky osmiletých gymnázií

Cíl cvičení: seznámit studenty s krajinou Rakoveckého údolí (biogeografická složka)

Realizace: na jaře

Časová náročnost: celý den

Cesta tam: objednaný autobus Vyškov - Račice

Cesta zpět: objednaný autobus Račice - Vyškov

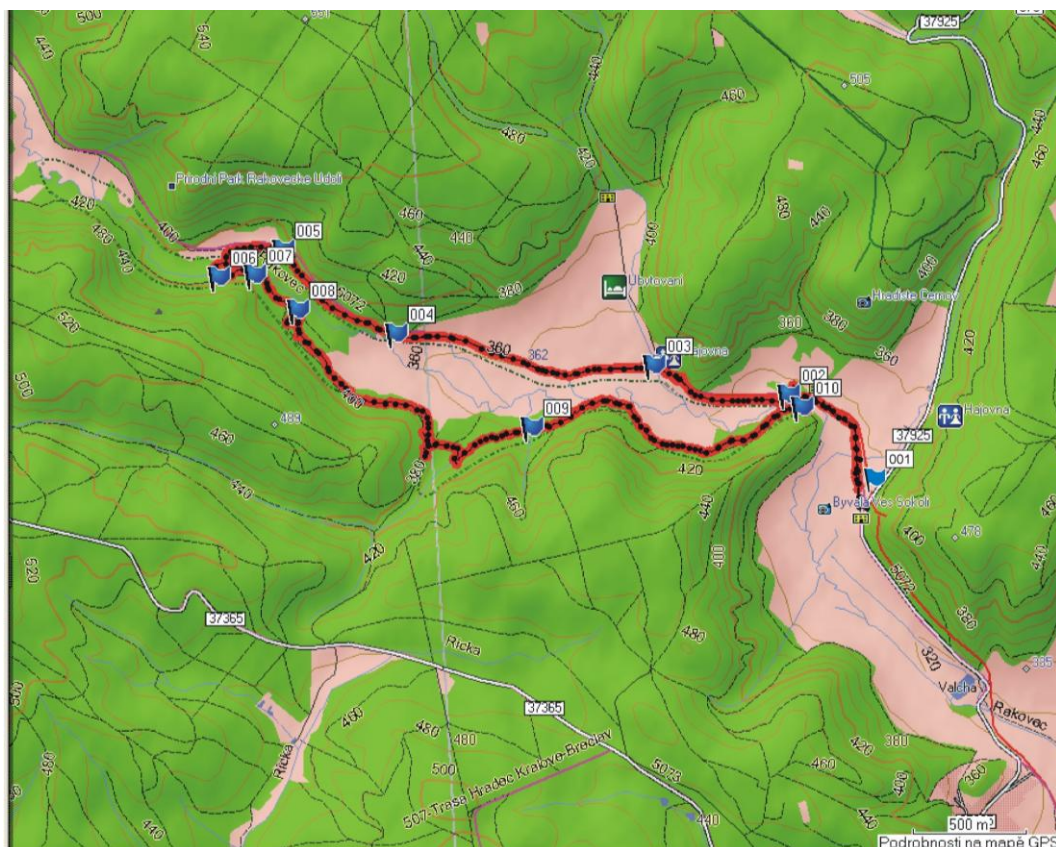
Žáci s sebou: sportovní obuv a oblečení, zápisník a tužku, fotoaparát (není nutný)

Učitel s sebou: materiály k výkladu, mapu, pracovní list č. 1

4.1.2 Charakteristika a popis trasy

Obr. 14: Mapa cesty autobusem z Vyškova na začátek naučné stezky v Rakoveckém údolí. Zdroj: www.mapy.cz (upravila Barbora Šenková)

Obr. 15: Mapa naučné stezky v Rakoveckém údolí s vyznačenými naučnými tabulemi. Na turistické mapě ČR Topo Czech jsem zaznačila pomocí přístroje GPS Oregon 300 body, kde se nacházejí naučné tabule.

Terénní cvičení bude probíhat v přírodním parku Rakovecké údolí. Součástí tohoto přírodního parku je naučná stezka, která vede podél toku Rakovce a její celková délka činí 7 km. Stezka je označena celkem deseti naučnými tabulemi, které nás budou informovat o historii, geologických podmínkách, flóře a fauně daného území. Trasa povede od tabule č. 1 tak, abychom se postupně seznámili se všemi informacemi na jednotlivých stanovištích. Trasa končí u tabule č. 10.

Obr. 16: Turistická značka naučné stezky v Rakoveckém údolí (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Zastávka č. 1: naučná tabule č. 1

Upozorní nás na počátek naučné stezky a seznámí nás s pokyny návštěvního řádu.

Obr. 17: Pohled na lesy Rakoveckého údolí (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Zastávka č. 2: naučná tabule č. 2

Seznámí nás s kopcem Černov, který se nachází mezi obcemi Račice a Ruprechtov a je významnou archeologickou lokalitou na Vyškovsku. Na jeho vrcholu se nachází pozůstatky keltského hradiska z období 400 let před naším letopočtem a dále zbytky keltské a slovanské keramiky.

Zastávka č. 3: naučná tabule č. 3

Popisuje vlhké údolní a náhorní louky Dražanské vrchoviny s pestrou květenou, které se mění zásahy člověka v kulturní louky a pastviny. I tak se zde vyskytují vzácné a chráněné druhy rostlin, např. violka bahenní, zvonečník hlavatý. Početná je i zvířena bezobratlých a obratlovců.

Zastávka č. 4: naučná tabule č. 4

Je věnována potoku Rakovec. Z důvodu převládajícího zastoupení pstruha ve zdejších potoku, se jedná o vody pstruhové. Nachází se v něm také mnoho druhů larev hmyzu, které mají různá přichytná ústrojí sloužící k zachycení v proudící vodě. U vody se vyskytuje skorec vodní nebo ledňáček říční. Významnou rostlinou je mech pramenička.

Obr. 18: Pohled na meandrující tok Rakovce (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Zastávka č. 5: naučná tabule č. 5

Popisuje zdejší slepencové skály „daleké“. Údolí Rakovce je zlomové údolí, vzniklé v prvohorách, ve kterém se vyskytují usazené horniny. Nejčastějšími horninami jsou slepence, dále jsou to droby, ve kterých často nacházíme otisky prvohorních kapradin, plavuní a přesliček. Vyskytují se zde i břidlice, ve kterých jsou zase otisky schránek mořské fauny.

Obr. 19: Pohled na slepencové skály v Rakoveckém údolí (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Zastávka č. 6: naučná tabule č. 6

Tabule je zaměřena na lesní zvěř - myslivost. Ve zdejších lesích se kromě bezobratlých a drobných obratlovců vyskytují i hospodářsky důležité druhy zvířat. Jejich funkce spočívá v udržování rovnováhy v přírodě a jsou užitečná z hlediska mysliveckého hospodářství. Mezi tato zvířata patří např. drobné šelmy (kuna lesní), noční ptáci (sýček obecný) a spárkatá zvěř (prase divoké, jelen lesní).

Zastávka č. 7: naučná tabule č. 7

Tabule nás seznámí a poučí o složení rostlinstva, vyskytujícího se na skalách a sutích. Výskyt jednotlivých druhů je ovlivněn především orientací stanoviště. V závislosti na této orientaci rozlišujeme dva typy rostlinstva, vlhkomilné (vláknité řasy, papratka samice, kyčelnice devítilistá) a suchomilné (lišejníky, mechy, mochna skalní).

Zastávka č. 8: naučná tabule č. 8

Naučná tabule se nachází u rozcestníku a nese název „naleziště bledule jarní“, který si získala díky největšímu a hlavně unikátnímu výskytu vzácné a chráněné bledule jarní na Vyškovsku. Společně s tímto druhem se zde vyskytuje lýkovec obecný a lilie zlatohlavá, což jsou také přísně chráněné druhy rostlin.

Obr. 20: Rozsáhlé porosty bledule jarní v Rakoveckém údolí (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Zastávka č. 9: naučná tabule č. 9

Tabule je věnována ponaučení o zdejším artézském pramenu. Vznikl při dvojitým zaplavení Rakoveckého údolí mořem mladších třetihor. Mezi dvěma vrstvami pro vodu nepropustných jílu leží silná vrstva zvodněných štěrkopísků. Proražením její jílové horní vrstvy stříká voda podle zákona o spojených nádobách do výšky hladiny ve zvodněné vrstvě.

Zastávka č. 10: naučná tabule č. 10

Poslední zastávka se týká přirozených porostů bukových a dubobukových lesů. Kromě těchto porostů jsou často přisázeny borovice lesní nebo jedle bělokorá. Z bylinného porostu na půdách chudších na humus převládají bika hajní a ostřice chlupatá, naopak na humóznějších stanovištích se jedná o mařinku vonnou nebo vraní oko čtyřlisté. Na sušších místech roste kostřava ovčí. Hojně zde rostou mechorosty a houby.

Obr. 21: Pohled z údolí na hřeben porostlý buky (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

4.2 Terénní cvičení zaměřené na socioekonomickou sféru krajiny

4.2.1 Základní informace

Vybraná lokalita: Vyškov - centrum

Vhodné pro: čtyřletá gymnázia a vyšší ročníky osmiletých gymnázií, které mají sídlo ve Vyškově

Cíl cvičení: seznámit studenty s nemovitými historickými památkami

Realizace: po celý rok (nejlépe ve Dny evropských památek ve Vyškově, v polovině měsíce září)

Časová náročnost: 2 hodiny

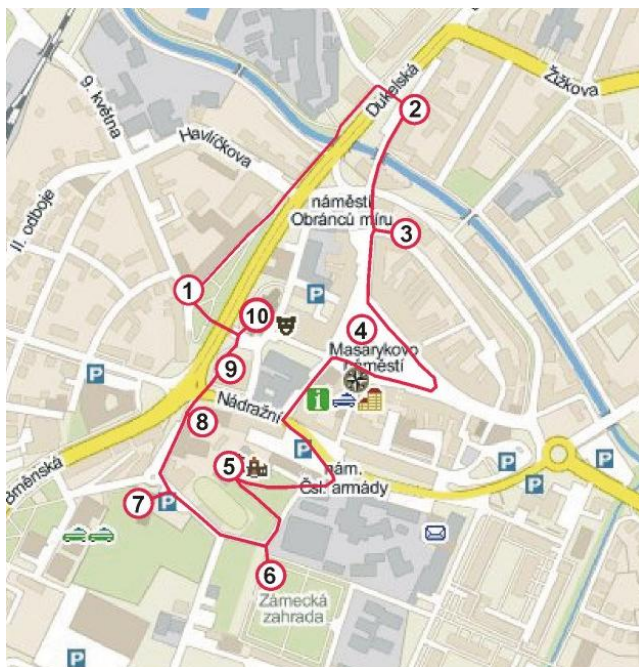
Cesta tam: pěšky

Cesta zpět: pěšky

Žáci s sebou: zápisník a tužka, fotoaparáty (není nutný)

Učitel s sebou: materiály k výkladu, pracovní list č. 2

4.2.2 Charakteristika a popis trasy

Obr. 22: Mapa centra Vyškova s vyznačenými stanovišti. Zdroj: www.mapy.cz (upravila Barbora Šenková)

Informace k terénnímu cvičení byly čerpány z knihy Vyškovská zastavení: procházka městem slovem a obrazem (Mikulka, Kotulán, 2003).

Stanoviště č. 1: budova Gymnázia Vyškov, Komenského náměstí 16

Naše trasa začíná u budovy vyškovského gymnázia, která byla postavena na konci 19. století a nese si hlavně prvky secesního stylu. Od jejího založení sloužila pouze k rozvoji vzdělávání.

Stanoviště č. 2: kaple sv. Anny se špitálem

Od budovy gymnázia se vydáme směrem na Pustiměř, kde se na ulici Dukelská nachází kostelík sv. Anny, který je spojen s malým špitálem. Pochází z 16. století a jeho vnitřní prostory jsou vyzdobeny fragmenty fresek.

Obr. 23: Kaple sv. Anny se špitálem (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Stanoviště č. 3: městské opevnění

Od kostelíku se vydáme směrem k náměstí a zastavíme se na ulici Pivovarská, na které se nachází městské opevnění. Jedná se o zbytky vnitřních městských hradeb, které pocházejí z 15. století.

Stanoviště č. 4: Masarykovo náměstí – radnice, morový sloup, kašna

V blízkosti ulice Pivovarská se rozléhá Masarykovo náměstí, které je typické svým trojúhelníkovým tvarem. Město Vyškov kdysi střežily tři brány, a to brněnská, olomoucká a kroměřížská. Na Masarykově náměstí se nachází, mimo jiné, tyto nejzajímavější památky:

- radnice – postavena v letech 1568-1569 v renesančním stylu a tvoří dominantu nejen náměstí, ale i celého města
- morový sloup – významná barokní socha, kterou postavil brněnský sochař Christian Pröbstl na památku morové epidemie, jež zachvátila Čechy a Moravu v letech 1713-1714
- kašna – barokní kašna pochází z 18. století, její výzdoba je inspirována antickou pověstí o trójském princí Ganymedovi.

Obr. 24: Pohled na morový sloup a radnici na Masarykově náměstí (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Stanoviště č. 5: Muzeum Vyškovska

Z náměstí se přesuneme k vyškovskému zámku, ve kterém se v dnešní době nachází Muzeum Vyškovska. Pod jeho budovou se nalézají zachovaná gotická sklepení.

Stanoviště č. 6: zámecká zahrada

V těsné blízkosti zámku se nachází zámecká zahrada, která byla původně v renesančním stylu. Po třicetileté válce byla obnovena na popud olomouckého biskupa a její hlavní dominantou se stala lodžie se sedmi arkádami s toskánskými sloupy v průčelí a balustrádou v horní části.

Stanoviště č. 7: Hřbitovní kostel Panny Marie - Kapucínský kostel

Ze zámecké zahrady se přesuneme Hřbitovní ulicí ke Kapucínskému kostelu, který přiléhá k městskému hřbitovu. Byl postaven v roce 1617 a patřil k ranému období baroka. V dřívějších dobách byl tento kostel součástí kapucínského klášterního komplexu, později sloužil jako skladiště soli.

Stanoviště č. 8: budova Základní školy, Nádražní 5

Od Kapucínského kostela se vydáme po ulici Nádražní k budově Základní školy, Nádražní 5. Její budova pochází z roku 1908 a dříve sloužila jako česká chlapecká a dívčí měšťanská škola.

Stanoviště č. 9: budova Knihovny Karla Dvořáčka

Na stejné ulici jako základní škola, sídlí Knihovna Karla Dvořáčka. Původně plnila budova funkci obecné školy, založené v roce 1874. V roce 2003 proběhla rozsáhlá rekonstrukce celé budovy a stala se sídlem městské knihovny a Základní umělecké školy Vyškov.

Obr. 25: Knihovna Karla Dvořáčka (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Stanoviště č. 10: kostel Nanebevzetí Panny Marie

Naší poslední zastávkou bude kostel Nanebevzetí Panny Marie, který stojí oproti budově knihovny. Kostel byl vystaven v 15. století v gotickém stylu, ale díky poškození během války a velkému požáru v roce 1753 byl přestavěn z původního trojlodního gotického kostela na jednolodní barokní prostor.

5 Závěr

Cílem bakalářská práce bylo podat popis struktury krajiny v okrese Vyškov. Postupovala jsem podle geosystémového (polycentrického) přístupu, přičemž jsem popsala zvláště strukturu krajiny primární, sekundární a terciární.

V primární struktuře krajiny jsem se zaměřila na popis komplexu geologického podkladu (substrát, podpovrchová voda, půda) a komplexu reliéfu (tvary, dynamika povrchu, členitost, poloha, povrchové vodstvo, klima).

V sekundární struktuře krajiny jsem popsala její biotický obsah, tedy recentní flóru a faunu, která je v okrese Vyškov velmi pestrá z důvodu vyskytujících se více biogeografických podprovincií. V rámci sekundární struktury jsem popsala její dvě další části, tj. land cover a land use. Při popisu land coveru jsem využila mapu land cover podle organizace CORINE z Portálu veřejné správy ČR. V případě land use jsem se zaměřila na popis území Vyškova a jeho přilehlých částí. Jako podklad mi posloužila mapa územního plánu sídelního útvaru ve Vyškově.

V terciární struktuře krajiny jsem přiblížila chráněná území okresu Vyškov a nemovitě historické památky města Vyškova.

V teoretické části jsem využila metod rešerše základní literatury a internetových zdrojů. V praktické části jsem aplikovala poznatky z terénního průzkumu. Jelikož studuji učitelský obor, byla praktická část mé bakalářské práce, tedy terénní cvičení, zaměřena na získání poznatků, které by mohly být využity pro výuku studentů čtyřletých gymnázií a vyšších ročníků osmiletých gymnázií.

Pro studenty jsem připravila dvě terénní cvičení. V prvním jsem se zaměřila na biogeografickou složku krajiny Vyškovska a pro její popis jsem zvolila naučnou stezku v Rakoveckém údolí. Druhé terénní cvičení bylo zaměřeno na socioekonomickou složku, konkrétně na popis nemovitých historických památek v centru města Vyškova.

Jsem přesvědčena, že zpracování bakalářské práce pro mne bylo velkým přínosem k získání nových poznatků o okrese Vyškov. Získané vědomosti chci využít ve své budoucí pedagogické praxi.

Summary

This Bachelor thesis is focused on the description of the structure of Vyškov's area region. While describing the area structure I followed the geosystemic (polycentric) approach where I individually described the primary, secondary and tertiary area structure. In the primary structure of the area I focused on the description of the complexity of the geological basis (substrate, under the surface water, climate) and the complexity of relief (shapes, dynamics of the surface, division, position, surface waters, climate). In the secondary area I described its bio content in the recent flora and fauna that are in the Vyškov region very varicolored because of the existence more of the biogeographic province. In the secondary area part I have also described its other parts which is land cover and land use. Land Cover is focused on the actual nowadays Vyškov region and while describing it I used the land cover map by the CORINE organization from the internet system of the public government of the Czech republic. In the land use case I focused on description of the Vyškov area and its nearby parts. My inspiration for this part was the map of Vyškov's territorial plan. In the tertiary structure of Vyškov's area I describe the protected areas of Vyškov's region and its historic sights. While in the theoretical part is used methods of research of basic literature and internet sources, in the practical part I applied mainly points from field research. Since I am studying pedagogy the practical part of my Bachelor Thesis specifically field practice, focused on gaining information that could be used for teaching students in four year high school and higher classes of eight year high schools. For students I prepared two field practices. In the first I focused on the bio-geographical section of the Vyškov area and for its description I chose an educational path in Rakovecke valley. The second field practice was focused on the socio economical sections specifically the description of historical sights in the center of the town Vyškov. I hope that the theoretical and practical information in this Bachelor Thesis contribute to better knowledge of the region of Vyškov and I believe that this information will be useful in teaching practice.

key words: land use, land cover, structure, field exercises, education

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

- BARTOŠ, M. a kol. Vodstvo a podnebí v České republice. Praha : [s.n.], 2009. 255 s.
- CULEK, M. et al. Biogeografické členění ČR. Praha: Enigma, 1996. 348 s.
- DEMEK, J. (1999) Úvod do krajinné ekologie. Olomouc: Vydavatelství UP. 102 s.
- DEMEK, J., MACKOVČIN, P. a kol.: Zeměpisný lexikon ČR: hory a nížiny. AOPK ČR, Brno, 2006, 580 s.
- FORMAN, R. T. T., GODRON, M. (1993) Krajinná ekologie. Praha: Academia. 583 s.
- KOPŘIVA, Jiří; ŽAMPACH, Michal; KUTÁLEK, Jiří. Chráněná území okresu Vyškov. Vyškov : Okresní úřad - referát životního prostředí, 1999. 32 s.
- LIPSKÝ, Z. (1998) Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů. Praha: Karolinum. 130 s.
- MACKOVČIN, P. a kol. (2007): Chráněná území ČR, IX., Brněnsko. AOPK ČR a EkoCentrum Brno, Praha. 932 s.
- MIKLÓS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z. (1997): Krajina ako geosystém. Veda, Bratislava, 152 s.
- MIKULKA, Radek; KOTULÁN, Vladimír. Vyškovská zastavení: procházka městem slovem a obrazem. Vyškov: Město Vyškov, 2003. 94 s.
- NEUHÄUSLOVÁ, Z. Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha : Academia, 2001. 341 s.
- Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě. Praha: Kartografie, 1990. 38 s.
- QUITT, Evžen. Klimatické oblasti Československa. Brno: Geografický ústav ČSA, 1971. 73 s.
- RŮŽIČKA, M., RŮŽIČKOVÁ, H. (1973): Druhotná struktura krajiny ako kritérium biologickej rovnováhy. Bratislava, Questiones geobiologicae, s. 12, 23-62.
- SKALICKÝ, V. (1988): Regionálně fyto geografické členění. In S. Hejný et B. Slavík [Eds.], Květena České socialistické republiky. Praha : Academia. 560 s.
- VLČEK, V. a kol.: Zeměpisný lexikon ČSR – Vodní toky a nádrže. Academia, Praha, 1984, 315 s.
- Vyškov (Česko). Městský úřad. Průvodce po památkách : Dny evropského dědictví Vyškov. Vyškov : Město Vyškov, 2006. 15 s.

Internetové zdroje:

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR : Organizační složka státní správy [online]. [cit. 2011-04-22]. AOPK ČR. Dostupné z WWW:

<http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/chrob_find/index.php?frame=1&TYPVYSTUPU%5B%5D=drusop&h_zchru=1&h_evl=1&h_ptacob=1&h_schru=1&h_pstromy=1&h_kod=&h_nazev=&h_organ_oochp=&h_kraj=&h_okres=CZ0626&ORP_ICOB=&POVOB_ICOB=&h_obec=&h_ku=&h_submit=Vyhledat>.

ČSÚ [online]. 2011, 4.3.2011 [cit. 2011-04-13]. Český statistický úřad. Dostupné z WWW:<http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=RSO5012PU_OK&vo=null>.

Eoearth [online]. 13.4.2011 [cit. 2011-04-13]. The Encyclopedia of Earth. Dostupné z WWW: <http://www.eoearth.org/article/Land-use_and_land-cover_change>.

Geoportal [online]. 2010 [cit. 2011-04-01]. Národní geoportál INSPIRE. Dostupné z WWW: <<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map>>.

Info-vyškov [online]. 2007 [cit. 2011-04-13]. INFOVYŠKOV. Dostupné z WWW: <<http://www.info-vyskov.cz/prumyslova-zona-vyskov-sochorova>>.

Krajinná ekologie - učebnice [online]. 2008 [cit. 2011-04-13]. Krajinná ekologie - učebnice. Dostupné z WWW: <http://www.uake.cz/frvs1269/kapitola1.html#krajina_jako_pojem>.

Město Vyškov [online]. 2008 [cit. 2011-04-13]. Vyškov městský úřad. Dostupné z WWW: <http://www.vyskov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=18857&id_org=18857&id=169945>.

Město Vyškov [online]. 2008 [cit. 2011-04-13]. Vyškov městský úřad. Dostupné z WWW<http://vyskov-mesto.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=18857&id_ktg=20305&archiv=1&p1=71277>.

Město Vyškov [online]. 2008 [cit. 2011-04-13]. Vyškov městský úřad. Dostupné z WWW <[http:// vyskov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=18857&id=1067614&p1=31835](http://vyskov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=18857&id=1067614&p1=31835)>.

Město Vyškov [online]. 2008 [cit. 2011-04-13]. Vyškov městský úřad. Dostupné z WWW <http://vyskov-mesto.cz/vismo/fulltext.asp?hledani=1&id_org=18857&query=V%C3%BDlov+ryb+od+startuje+%C3%BApravy+Ka%C4%8Dence&submit.x=0&submit.y=0>.

Ministerstvo životního prostředí [online]. 2008 - 2011 [cit. 2011-04-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.mzp.cz/cz/search?query=114%2F1992>>.

MonumNet [online]. 2003 - 11 [cit. 2011-04-13]. Národní památkový ústav. Dostupné z WWW: <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?hledani=1&KrOk=&HiZe=&VybUzemi=1&sNazSidOb=Vy%B9kov&Adresa=&Cdom=&Pamatka=&CiRejst=&Uz=B&PrirUbytOd=3.5.1958&PrirUbytDo=13.4.2011>>.

Portál veřejné zprávy ČR [online]. [cit. 2011-03-20]. <Dostupné z: <http://geoportal.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/>>.

ÚHÚL Brandýs n. Labem [online]. 2003 - 2011 [cit. 2011-04-13]. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem. Dostupné z WWW: <<http://www.uhul.cz/>>.

www.mapy.cz

Seznam příloh

- Pracovní listy
 - Pracovní list č. 1
 - Pracovní list č. 2
- Obrázková příloha

Pracovní list č. 1

Pracovní list pro terénní cvičení z geografie se zaměřením na biogeografickou složku krajiny

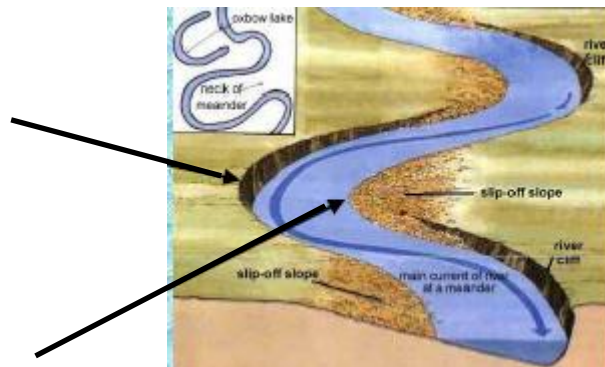
Naučná stezka v Rakoveckém údolí

Jméno:..... Třída:..... Datum:.....

1. Jaké usazeniny můžeme najít ve zdejších slepencových skalách a jakého jsou stáří?

2. Jak se jmenuje řeka, která tímto údolím protéká?

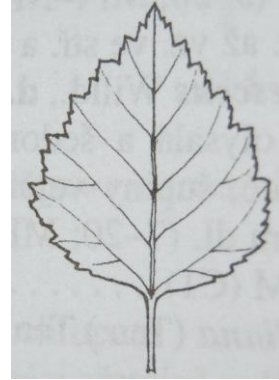
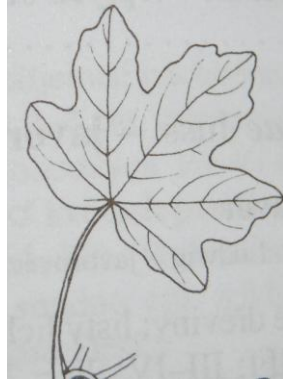
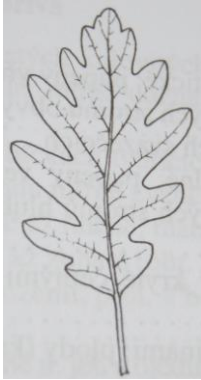
3. Na obrázku můžeme vidět.....? Popiš jeho jednotlivé části.

4. Co je jarní aspekt? Jaké rostliny jarního aspektu znáš?

5. Jaká jarní rostlina, tvořící rozsáhlé porosty, je typická pouze pro Rakovecké údolí v rámci okresu Vyškov?

6. Uveď název stromu, na kterém rostou tyto listy?

7. Přiřaď názvy rostlin a živočichů k jednotlivým obrázkům.

A. skokan hnědý

B. jaterník podléška

C. majka obecná

D. plicník lékařský

E. podběl lékařský

F. slepýš křehký

Pracovní list č. 2

Pracovní list pro terénní cvičení z geografie se zaměřením na socioekonomickou složku krajiny

Historické památky v centru města Vyškova

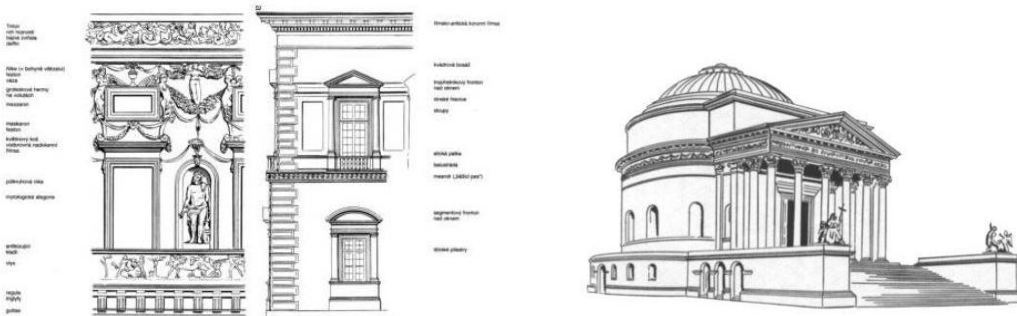
Jméno:..... Třída:..... Datum:.....

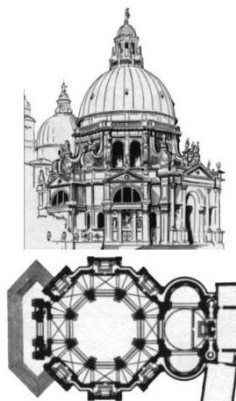
1. Jaký tvar je typický pro Masarykovo náměstí ve Vyškově? Z jakého důvodu vznikl tento tvar?

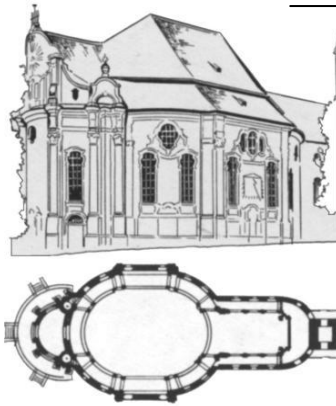
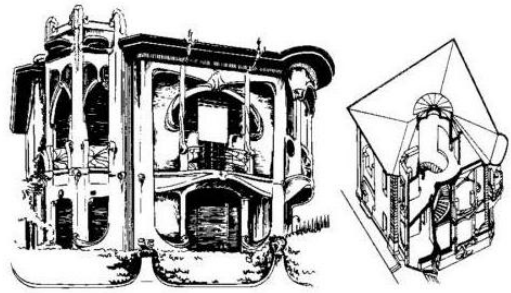
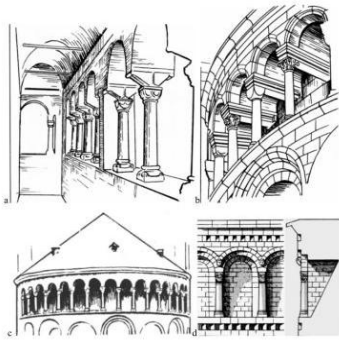
2. Který sochař vytvořil na náměstí morový sloup, jako památku obětem morové epidemie?

3. Jaká událost zapříčinila přestavbu kostela Nanebevzetí panny Marie? Do jakého slohu byl přestavěn?

4. Napiš k těmto obrázkům druhy uměleckých slohů.

5. Nakresli mentální mapu náměstí ve Vyškově.

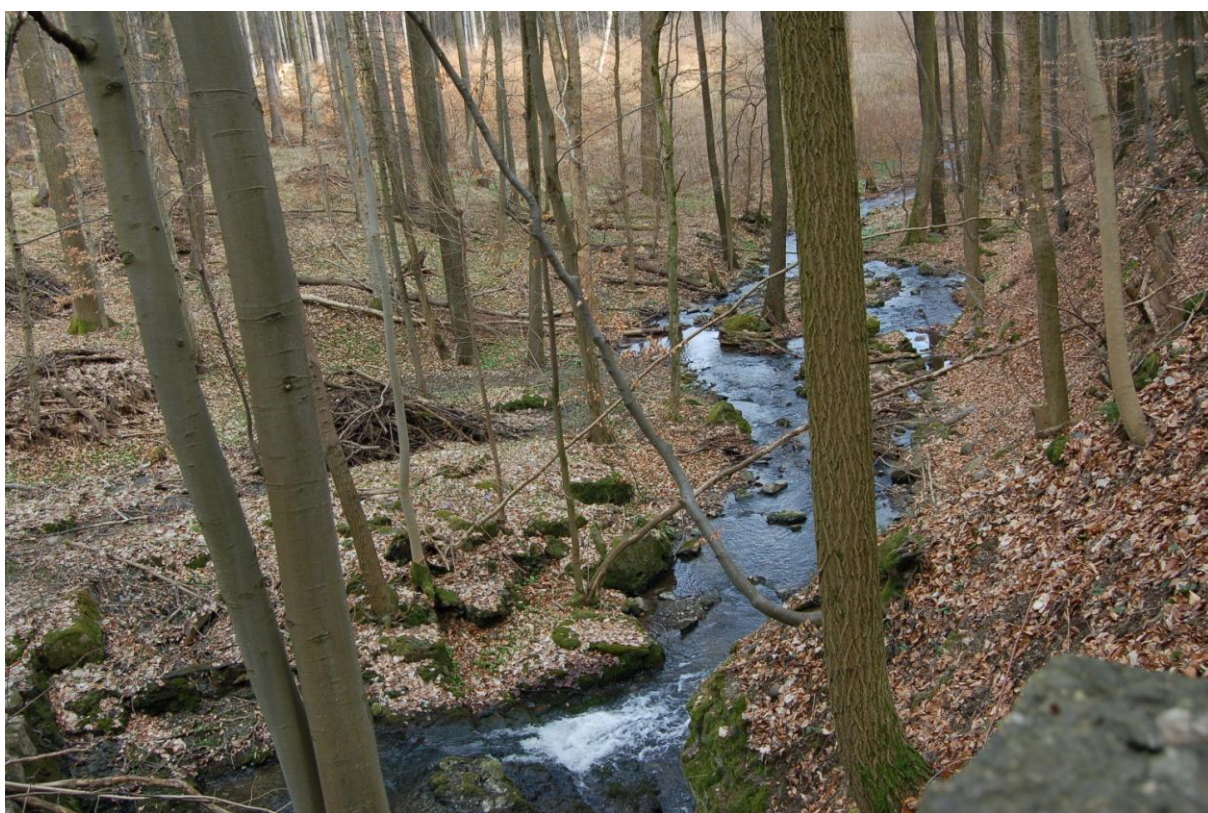
Obr. 1: Ukazatel naučné stezky v Rakoveckém údolí (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 2: Pohled na část naučné stezky (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 3: Porosty jaterníku podléšky v Rakoveckém lese (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 4: Pohled na meandrující tok Rakovce (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 5: Upravené koryto potoka Rakovce (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 6: Most přes potok Rakovec v rámci naučné stezky (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 7: Sasanka hajní (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 8: Blatouch bahenní (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 9: Devětsil bílý (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 10: Bledule jarní (foto: B. Šenková, 3. 4. 2011)

Obr. 11: Pohled na stráň národní přírodní rezervace Větrníky (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Obr. 12: Hlaváček jarní rostoucí v národní přírodní rezervaci Větrníky (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Obr. 13: Pohled na přírodní památku Baračka (foto: B. Šenková, 9. 4. 2011)

Obr. 14: Naučná tabule o národní přírodní památce Malhotky (foto: B. Šenková, 9. 4. 2001)

Obr. 15: Gymnázium Vyškov, Komenského náměstí 16 (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 16: Kaple sv. Anny se špitálem (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 17: Městské opevnění (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 18: Radnice na Masarykově náměstí (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 19: Morový sloup na Masarykově náměstí (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 20: Kašna na Masarykově náměstí (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 21: Sluneční hodiny na budově zámku (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 22: Muzeum Vyškovska v budově zámku (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 23: Zámecká zahrada (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 24: Lodžie v zámecké zahrade (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 25: Hřbitovní kostel Panny Marie (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 26: Základní škola, Nádražní 5 (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 27: Knihovna Karla Dvořáčka (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)

Obr. 28: Kostel Nanebevzetí Panny Marie (foto: B. Šenková, 17. 4. 2011)